

Stenografisch verslag van een openbaar verhoor in het kader van de parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties op 13 juni 2014 in de Enquêtezaal van het Logement te Den Haag.

Gehoord wordt: de heer Piet Klop

Aanvang: 15.30 uur

Voorzitter: Van Vliet

Griffier: Haveman-Schüssel

Verder zijn aanwezig de commissieleden Bashir, Groot, Hachchi, Mulder en Oskam.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop, goedemiddag.

De heer **Klop**: Goedemiddag.

De **voorzitter**: Welkom namens onze parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties. Wij onderzoeken het stelsel van corporaties en de incidenten die daarin plaatsvonden. In dat verband willen wij weten wat er is gebeurd, hoe dat kon gebeuren en wie daarvoor verantwoordelijk is. Vandaag concentreren wij ons op Vestia. In dit verband wordt u gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U hebt ervoor gekozen om de eed af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zult zeggen. Staat u op, alstublieft. Wilt u mij nadoen en de twee voorste vingers van uw rechterhand opheffen en mij nazeggen: zo waarlijk helpe mij God almachtig?

De heer **Klop**: Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De **voorzitter**: U staat onder ede, mijnheer Klop. Neemt u plaats.

De heer **Klop**: Dank u wel.

De **voorzitter**: Als u de microfoon aan wilt laten staan gedurende het verhoor, dan gaan wij beginnen.

De heer **Klop**: Voordat u begint, zou ik graag drie dingen willen delen.

De **voorzitter**: Is dat een punt van orde?

De heer **Klop**: Ik vind het zelf wel een punt van orde, ja. Voor mij is het wel belangrijk.

De **voorzitter**: Alleen een punt van orde kan, want wij stellen vandaag de vragen. Gaat u uw gang.

De heer **Klop**: Dat begrijp ik. Het eerste is dat ik last heb van overmatig transpireren. Dat heb ik al mijn leven lang. Dat zit in de familie. Dat heet hyperhidrosis. Het geeft mij rust als ik dat meld. U hoeft er niet van te schrikken als dat gebeurt.

De **voorzitter**: Akkoord.

De heer **Klop**: Het tweede is dat ik slechthorend ben. Ik kan u uitstekend verstaan, maar ik zal de vragen toch opschrijven als ik dat nodig vind, zodat ik zeker weet dat ik u goed begrijp, want ik wil u graag zorgvuldig antwoord geven.

Het derde punt van orde is dat Vestia bij een rechtbank die daarin gespecialiseerd is, een klacht heeft ingediend over de jaarrekeningen die door mij gecontroleerd zijn tot en met 2009. De rechtbank heeft geconcludeerd dat ik mijn controle deskundig, kritisch en diepgaand heb gedaan. Vestia is wel in hoger beroep gegaan. Dat mag natuurlijk, maar dat betekent dat ik vanmiddag extra zorgvuldig -- ik ben al zorgvuldig natuurlijk -- zal zijn bij de beantwoording van de vragen en waar nodig zal willen refereren aan specifieke stukken.

De **voorzitter**: Prima. Dank voor deze mededelingen, mijnheer Klop. Wij houden er rekening mee, zeker ten aanzien van uw gezondheid. Sorry, ten aanzien van uw fysieke conditie, natuurlijk.

De heer **Klop**: Ja, precies. De gezondheid is uitstekend.

De **voorzitter**: Nee, prima. Uitstekend.

Mijnheer Klop, wij hebben u opgeroepen omdat u, als wij goed hebben geteld, negen keer de jaarrekening hebt gecontroleerd bij uw controleklant Vestia. Binnen marktleider Deloitte was u ook nog eens eindverantwoordelijk voor het corporatieteam, als ik het zo even mag noemen. Uw controleklant Vestia kwam uiteindelijk in zwaar financieel weer terecht. De rol van accountants in die sector nemen wij mee, specifiek uw controlerende rol bij Vestia.

Toezichthouder AFM verrichte ook nog een onderzoek naar het functioneren van de grote accountantskantoren. Daar kwamen ook stevige conclusies uit naar voren. In dit verhoor willen wij u graag vragen stellen over uw rol bij Vestia en uw rol als eindverantwoordelijke bij Deloitte voor dat corporatiecontrolegebeuren. In dat verband beginnen wij met de heer Bashir.

De heer **Bashir**: Mijnheer Klop, wij willen graag starten met een korte verkenning van uw controlepraktijk bij Vestia. Later zullen wij in detail ingaan op de jaren 2008 en 2009. Om te beginnen, wie gaf eigenlijk formeel de opdracht voor de controle van de jaarrekening en de managementletter?

De heer **Klop**: Bij corporaties is het zo ... Ik ga het even opschrijven. Bij woningcorporaties is het formeel zo geregeld dat de raad van commissarissen verantwoordelijk is voor de opdrachtverstrekking aan de controlerend accountant. Als het gaat om de managementletter; de managementletter is een rapport van bevindingen ten behoeve van de bestuurder. Het is de bedoeling dat je als accountant daarin de dingen signaleert en weergeeft die je opgevallen zijn bij de controle en waar de bestuurder zijn voordeel mee kan doen. Helemaal strikt formeel bezien is het

zo dat je als accountant aan de ene kant een controleverklaring geeft bij de jaarrekening: geeft die jaarrekening een getrouw beeld, ja of nee? Het tweede is dat je een rapport van bevindingen uitbrengt aan de raad van commissarissen. Daarnaast is het optioneel om al dan niet een managementletter uit te brengen aan de bestuurder.

De heer **Bashir**: U zegt: formeel is het zo dat de raad van commissarissen opdracht hiertoe geeft. Hoe ging het in de praktijk bij Vestia? Ook formeel zo?

De heer **Klop**: Ook daar geldt dat de raad van commissarissen formeel de controleopdracht verstrekt.

De heer **Bashir**: Formeel en ook in de praktijk?

De heer **Klop**: Ja.

De heer **Bashir**: Als u met uw bevindingen kwam, presenteerde u die als eerste aan de raad van commissarissen of aan het bestuur van Vestia? Met bestuur bedoel ik natuurlijk de heer Staal of de directeur financiën.

De heer **Klop**: Op het moment dat wij bevindingen hebben uit onze controle, dan moeten wij de feiten en omstandigheden uiteraard afstemmen en die voorleggen aan de gecontroleerde. Dat begint in de praktijk onderaan in de organisatie en dan zo naar boven toe. Bij Vestia bespraken wij in eerste instantie de bevindingen met de directeur financiën, de heer Wevers. In tweede instantie kwam het dan terecht bij de bestuurder. Daarna, als die bevindingen definitief waren, brachten wij rapport uit aan de raad van commissarissen. Daar ging ik ook altijd de bevindingen mondeling toelichten.

De heer **Bashir**: Gebeurde het weleens dat er nog aanpassingen kwamen in uw bevindingen naar aanleiding van de gesprekken die plaatsvonden met de mensen binnen Vestia, voordat uw bevindingen naar de raad van commissarissen gingen?

De heer **Klop**: Jazeker. Er zijn altijd aanpassingen, want als je de controle doet, kan het zijn dat je je met dingen vergist of dat men alsnog zaken boven tafel kan halen die je tot op dat moment nog niet had. Dus je doet de controle, je begint ermee en zo bouw je langzamerhand de bevindingen op. Uiteraard moet je de gecontroleerde, Vestia in dit geval, de gelegenheid geven om op die bevindingen te reageren, om ze aan te vullen, te corrigeren. Dat soort zaken. Uiteindelijk blijft dan een rapport over waarvan je zegt: wij hebben alle feiten en omstandigheden afgestemd en dat is het dan.

De heer **Bashir**: Kwam het ook weleens voor dat waarschuwingen die bijvoorbeeld eerst aan het bestuur of aan de heer Wevers voorgelegd werden, geschrapt zijn voordat ze naar de raad van commissarissen werden gestuurd?

De heer **Klop**: Wat altijd voorkomt, is dat je als accountant bevindingen hebt. U noemde het woord "waarschuwingen". Wij noemen dat bevindingen. Dan zeg je: "Dat valt ons op. Daar zou je iets mee kunnen doen. Dat zou beter kunnen. Dat zijn verbeterpunten." Du moment dat Vestia, in dit geval, kan aangeven "ja maar, wacht even, je hebt dit of dit nog niet gezien" of "wij hebben dit of dat nog", dan kan dat aanleiding zijn om te zeggen "ik heb dat verkeerd gezien; ik moet dat beeld bijstellen". Dan kan die bevinding van tafel. Dat kan. Maar het is ook zo ... Dan kijk ik vooral naar het rapport aan de raad van commissarissen, want de raad van commissarissen is de opdrachtgever van de controlerend accountant. Dat is mijn klant. Daar moet ik de controle voor doen. Maar het is ook zo dat ik altijd kijk: oké, wat zijn nu de bevindingen die voor de raad van commissarissen van belang zijn? Die worden gerapporteerd.

De heer **Bashir**: Was u eigenlijk ook aanwezig bij de vergaderingen van de raad van commissarissen als er bijvoorbeeld besprekingen waren over kadergevende stukken, zoals het vaststellen van het financieel statuut of de bespreking van het jaarlijkse treasuryverslag?

De heer **Klop**: Als accountant ben ik aanwezig geweest bij die onderdelen van die vergaderingen waar de bevindingen van de controle aan de orde waren. Verder heb ik geen vergaderingen bijgewoond. Dat hoeft ook niet, want de raad van commissarissen vergadert en als accountant word je geacht daarbij aanwezig te zijn om je eigen bevindingen toe te lichten.

De heer **Bashir**: Volgens mij is de accountant soms ook aanwezig bij de auditcommissie om stukken voor te bespreken voordat ze in de raad van commissarissen besproken worden, maar Vestia had geen auditcommissie.

De heer **Klop**: Ja, juist.

De heer **Bashir**: Hoe vult u uw werk op dat gebied?

De heer **Klop**: Even kijken, hoor. Ik begrijp uw vraag zo dat u zegt dat, als er een auditcommissie is, je voorbesprekingen kunt doen met de auditcommissie. Wij hebben in ons voorgesprek ook gesproken over de vraag hoe het nou eigenlijk zit met de auditcommissie. Dan neem ik u toch even mee terug in de tijd. Als ik dat terug film, dan is het begrip "auditcommissie" in de loop van de jaren -- ik ben controlerend accountant geweest over de jaren 2000 tot en met 2009 -- meer en meer naar voren gekomen. In het begin hadden wij die niet eens. Toen was dat een heel onbekend verschijnsel. In de loop der jaren is dat er meer en meer in gekomen. In eerste instantie vond ik zo'n aparte auditcommissie maar niks, omdat ik denk dat je als raad van commissarissen integraal verantwoordelijk bent voor je toezicht. Als je dat in aparte commissies onderbrengt, loop je het risico dat je als lid van de raad van commissarissen denkt: dat is daar wel behandeld; daar hoeven wij dan minder aan te doen. Dus ik was er, zeker in het begin, heel erg voorstander van om geen auditcommissie te hebben en om dat dan te houden bij de voltallige raad van commissarissen. In de gevallen waarin ik accountant was en er wel sprake was van een auditcommissie, heb ik er altijd op gestaan om niet alleen daar de bevindingen te bespreken maar ook in de voltallige raad, omdat, nogmaals,

elk lid van de raad van commissarissen individueel verantwoordelijk is voor het geheel en dus ook voor de financiën. Dus ik vond het bij Vestia ...

De heer **Bashir**: Dus u was bijvoorbeeld niet aanwezig bij de bespreking van het financieel statuut met de volledige raad van commissarissen?

De heer **Klop**: Ik maak even het antwoord op de vorige vraag af. Ik vond het bij Vestia niet onbegrijpelijk dat ze geen aparte auditcommissie hadden, omdat mijn bevindingen ook in de voltallige raad aan de orde kwamen. Dan kom ik op uw vraag of ik aanwezig was. U stelde de vraag of ik aanwezig was bij de kaderstellende vergaderingen met betrekking tot het treasurystatuut. Nee, daar ben ik niet bij aanwezig geweest. Dat kan ik mij niet herinneren. Dat betekent dus dat ik er niet bij ben geweest, anders zou ik het wel weten. En twee is of ik aanwezig ben geweest bij de bespreking van het treasuryverslag. Ook niet. Maar dat hoefde ook niet; laat dat ook helder zijn.

De heer **Bashir**: Als u wel aanwezig was, wat was dan uw inbreng?

De heer **Klop**: Zou u die vraag nader kunnen specificeren? Dat helpt mij.

De heer **Bashir**: U zegt: ik ben weleens aanwezig geweest bij vergaderingen van de raad van commissarissen als ik mijn bevindingen moest presenteren.

De heer **Klop**: Ja.

De heer **Bashir**: U presenteerde uw bevindingen. Op welke manier gebeurde dat? Was de raad van commissarissen ook benieuwd? Werden er kritische vragen gesteld? Werd er ingegaan op bevindingen die u had, zoals u het formuleert, of waarschuwingen?

De heer **Klop**: U noemt even het woord "waarschuwingen". Het is eh... U stelt eigenlijk twee vragen. Wat was mijn inbreng bij de vergaderingen? En u noemt en passant het woord "waarschuwingen". Als ik iets rapporteer aan de

raad van commissarissen -- laten wij eerst dat maar beetpakken -- dan zijn er geen voorschriften voor waarover je moet rapporteren. Je moet als accountant zelf zo slim zijn om na te denken over de vraag: wat speelt er in de omgeving, wat is er van belang en wat moet ik rapporteren? Dat heb ik ook gedaan bij Vestia, want in 2008 was het kredietcrisis. Toen heb ik gezegd: oké, wat is dan belangrijk? Dat rapporteer ik dan aan de raad van commissarissen. Dat is wat ik denk dat relevant is. Dus dat is dan mijn inbreng bij de raad van commissarissen. Wat ook kan, is dat zo'n raad van commissarissen zelf zegt: wij willen dat je daar of daar naar kijkt. Maar ik vind het belangrijk dat ik ... Ik werk namelijk voor de raad van commissarissen. Ik moet naar hun rol kijken. Ik moet zodanig de controle doen dat ik hen optimaal ondersteun om hun toezichhoudende rol te vervullen. Daar moet ik voor rapporteren. Dat is wat ik dan doe. U noemt het woord "waarschuwingen".

De heer **Bashir**: Ja, of zoals u het zei "bevindingen".

De heer **Klop**: Ja, bevindingen, precies. Nou ja, het is een nuance, maar wel een belangrijke. De bevindingen die ik dan heb ... Hoe ging dat? Ik denk na over wat er speelt in de omgeving. In 2008, 2009 was dat de kredietcrisis. Wat betekent dat voor de raad van commissarissen in zijn toezichhoudende rol? Dat betekent dat ik kijk naar wat ik daarover moet rapporteren. Wat in dat rapport staat, is dan doorgenomen bij de bespreking met de raad van commissarissen van Vestia. Wat ik mij daarvan kan herinneren -- dat betekent dat het zo ging -- is dat dat punt voor punt werd doorgenomen en dat er ook vragen over werden gesteld. U kunt dat ook nalezen in de notulen van de raad van commissarissen, die ook voor u beschikbaar zijn, naar ik aanneem.

De heer **Bashir**: Dan wil ik het met u wat concreter maken. Controleerde u ook de toepassing van de interne regels? Dan heb ik het bijvoorbeeld over het type derivaten, het tweehandtekeningenprincipe, scheiding van functies

...

De heer **Klop**: Deze vraag is ook aan de orde geweest in de procedure die Vestia tegen mij gevoerd heeft bij de rechtbank die gespecialiseerd is in de controle van de jaarrekeningen. Alle drie die punten zijn ook daar aan de orde geweest. Daar heb ik het uitvoerig gedocumenteerde verweer gevoerd, dat ook gehonoreerd is door de Accountantskamer, dat wij deze controles in toereikende mate gedaan hebben. Waar moet je aan denken bij "in toereikende mate"? Ik word ingehuurd om een oordeel te geven bij de jaarrekening. Niet meer, niet minder. Ik moet beoordelen of de jaarrekening een getrouw beeld geeft. That's it. Alles wat ik eromheen doe, moet passen in die doelstelling. Als wij het hebben over het beoordelen van de administratieve organisatie of wat dan ook, dan is dat allemaal in het licht van de vraag of de jaarrekening een getrouw beeld geeft, ja of nee.

De heer **Bashir**: Ik wil toch met u terug naar de vraag. U zegt: ik heb een verweer gevoerd bij de rechter. Dat is allemaal prima.

De heer **Klop**: En gewonnen; laat dat duidelijk zijn.

De heer **Bashir**: Maar wij doen hier ook zelf onderzoek. Wij zijn benieuwd naar de feiten, dus als u nu gewoon mijn vraag wilt beantwoorden. Hebt u ook gelet op de interne regelgeving die er binnen Vestia geldt? Ik heb een aantal voorbeelden genoemd, bijvoorbeeld het type derivaten maar ook het tweehandtekeningsprincipe, de scheiding van functies. Hebt u daar ook op gecontroleerd?

De heer **Klop**: Ja, is het antwoord. Ik heb net uitgelegd dat ... Nou ja, goed. Wilt u dat ik er wat dieper op doorga? Dat kan ik doen.

De heer **Bashir**: Ja, als het kort kan, als u het kort kunt formuleren.

De heer **Klop**: Ik weet niet of het kort kan, maar ik zal mijn best doen. Als het gaat over het scheiden van functies, heb ik vastgesteld dat er sprake is van een toereikende functiescheiding. Je had de beschikkende functie. Dat was de bestuurder die de contracten ondertekende. Je had de uitvoerende

functie. Dat was mijnheer De Vries, de treasurer. Je had de registrerende functie: mevrouw Feteris. En je had de controlerende functie: mijnheer Wevers. Zoals wij ook hebben vastgesteld, was die functiescheiding in toereikende mate aanwezig ten behoeve van onze controle. Hoe doen wij dat? Dat betekent dat wij kijken of bij stukken en contracten datgene gebeurt wat er zou moeten gebeuren aan de hand van die functiescheiding. Dat betekent dat voor mij de vraag van belang was of ik die organisatie ook zag werken. Want als je het hebt over functiescheiding, wat was er dan nog meer met betrekking tot de derivaten? Er was een aparte treasurycommissie, die met elkaar nadacht over hoe zij met die derivaten omging. Er werd jaarlijks een treasuryverslag gemaakt, dat ook gecommuniceerd werd naar de raad van commissarissen. Toen ik accountant was -- dat was tot en met 2009 -- was voor mij ook heel belangrijk dat ik zag dat Vestia begreep wat zij aan het doen was. Dat kan ik ook aantonen. Als je namelijk kijkt naar de situatie van 2008 tot en met 2009, dan zie je dat er in 2008 een negatieve marktwaarde was van 762 miljoen en dat die negatieve marktwaarde een jaar later, in 2009, 149 miljoen was, dus een heel stuk lager: iets van 500, 600 miljoen lager. Dat terwijl de rente van 2008 naar 2009 was gedaald. Dus je zou verwachten dat die negatieve marktwaarde omhoogging, maar hij ging naar beneden. Dat kwam omdat ze maatregelen hadden genomen, die ook uitvoerig zijn toegelicht in het jaarverslag, om de rentegevoeligheid te verminderen. Dus ik zag dat het werkte.

De heer **Bashir**: Ik wil één dingetje hieruit pakken, namelijk het tweehandtekeningenprincipe of de scheiding van functies. Op het moment dat de kasbeheerder, de heer De Vries, een contract afsloot, dan was dat onomkeerbaar. Dan was het contract al gesloten. Hij kon in zijn eentje contracten afsluiten. Hoe kunt u dan concluderen dat dat goed geregeld was?

De heer **Klop**: U zegt dat de contracten die hij sloot, onomkeerbaar waren.

De heer **Bashir**: Ja. Op het moment dat hij het contract sluit, is Vestia daaraan gebonden. Later waren er een frontoffice en een backoffice en handtekeningen, maar het was dan al geschied.

De heer **Klop**: Ik neem ook aan dat u bekend is dat, als De Vries een transactie deed, het daarna altijd werd bevestigd in een formeel contract dat door de bestuurder ondertekend moest worden.

De heer **Bashir**: Maar dan was het al gebeurd. Dus ook al tekende de bestuurder niet meer, omdat de treasurer, de kasbeheerder van Vestia, de heer De Vries, mandaat had gekregen ...

De heer **Klop**: Klopt.

De heer **Bashir**: ... dan kon hij dus gewoon alles afsluiten.

De heer **Klop**: Ja, zo gaat het in die handel. Dat gaat dan mondeling. Je moet dan op dat moment handelen en dat wordt dan schriftelijk bevestigd. Maar je had het maar één keer te gek hoeven maken, en dan zou de bestuurder wel aan de bel trekken. Dus je zou kunnen zeggen dat er in theorie heel veel fout zou kunnen gaan, maar in de praktijk valt het natuurlijk reuze mee. Er is altijd een contract met de handtekening van de bestuurder.

De heer **Bashir**: Dus u zegt: in de praktijk viel het reuze mee?

De heer **Klop**: Ja. Er is altijd een contract met een handtekening van de bestuurder.

De heer **Bashir**: Maar pas op het moment dat dat contract al gesloten was.

De heer **Klop**: Ja maar, zo gaat die handel. Ik bedoel, op het moment dat ...

De heer **Bashir**: Maar dat is dan niet helemaal zoals het in de interne regels staat, namelijk dat je twee handtekeningen moet hebben.

De heer **Klop**: Maar hoe had het dan moeten? Overigens, als u zegt dat het niet helemaal volgens de regelgeving was, dan zou ik graag met u eens willen bekijken welke regelgeving u dan precies bedoelt, want normaal werkt die handel zo ...

De heer **Bashir**: De bepalingen in het financieel statuut.

De heer **Klop**: Kunt u aangeven welke u precies bedoelt?

De heer **Bashir**: Het tweehandtekeningenprincipe.

De heer **Klop**: Weet u ... Ja, misschien moet je het stuk er even bij pakken of zo. Ik zie het zo: je hebt de uitvoerende functie -- dat is mijnheer De Vries -- en de beschikkende functie. Dat is de bestuurder. Dat zijn twee functies. Met de twee handtekeningen die je op dat moment hebt, is er gewoon sprake van een toereikende functiescheiding. Er werd ook nog eens een keertje van tevoren nagedacht over de vraag: wat gaan wij doen? Dus ik herken uw punt niet; laat ik het zo formuleren.

De heer **Bashir**: We hebben vandaag en gisteren ook openbare verhoren gehouden met andere mensen die binnen Vestia aan het werk waren. Wij hebben bijvoorbeeld een gesprek met de heer Staal gehad, maar ook met de heer Wevers. Zij hebben ons uitgelegd hoe dat ging. De heer De Vries had het volledige mandaat om onafhankelijk te opereren. Op het moment dat hij een contract had afgesloten, ook al stond de handtekening van de heer Staal daar niet op, dan was het contract al afgesloten en onomkeerbaar. Dan blijft toch de vraag hangen hoe het zit met het tweehandtekeningenprincipe of vierogenprincipe.

De heer **Klop**: Ja, maar in alle gevallen -- ik neem aan dat ze u dat verteld hebben -- kwam er ook een contract waar de handtekening van de heer Staal onder moest. Uiteindelijk werd het allemaal definitief ...

De heer **Bashir**: Maar het gaat erom of het onomkeerbaar was. Als de heer Staal niet tekende, dan was het alsnog een geldend contract.

De heer **Klop**: Kijk, een greep uit de kas kun je nooit voorkomen.

De heer **Bashir**: Dan wil ik het met u hebben over de wijze waarop gekeken werd naar de regelgeving die voor de corporatiesector geldt. Hebt u ook gekeken of Vestia zich aan de regels hield die voor de corporatiesector gelden?

De heer **Klop**: Kunt u aangeven welke regelgeving u precies bedoelt? Er is zo veel regelgeving die voor corporaties geldt. Ik heb er wel een beeld bij, maar ik vind het toch prettig als u dat specificiert.

De heer **Bashir**: MG 94-31. Dat is een circulaire van het ministerie waarin staat dat bijvoorbeeld open posities niet zijn toegestaan.

De heer **Klop**: Ehm ... MG dat eh ... Nee, laat ik het anders formuleren. Uw vraag was of wij naar de regelgeving van de corporaties kijken. De vraag in hoeverre wij de rechtmatigheid moeten controleren, is altijd een punt van discussie tussen het ministerie, het Centraal Fonds en de controlerend accountant. Uiteindelijk komt het erop neer dat de wensen van het ministerie worden vertaald naar een controleprotocol. In het controleprotocol wordt precies vastgelegd wat van de accountant wordt verwacht en wat hij moet controleren. Daar zie je ook in de loop der jaren een ontwikkeling in. Daar zijn dan checklisten voor waarmee je precies kunt volgen: die en die punten heb ik gecontroleerd en bekeken. Dat controleprotocol is ook aan ontwikkeling onderhevig. Daar komen in de loop der jaren aanpassingen op.

De heer **Bashir**: Maar ik heb net een nummer genoemd: MG 94-31.

De heer **Klop**: Ja, die ken ik niet uit mijn hoofd. Dat gaat over ...

De heer **Bashir**: 94 staat voor het jaar. Dat is 1994. U zegt: het is aan ontwikkeling onderhevig ...

De heer **Klop**: Nee, wat ik zei is ...

De heer **Bashir**: Maar er was een MG, dus door het ministerie uitgegeven, met daarin duidelijke regels voor wat wel en niet mocht. Open derivatenposities waren bijvoorbeeld niet toegestaan. Dat stond in de MG. Dan is mijn concrete vraag: hebt u daar ook op gecontroleerd? Ja of nee?

De heer **Klop**: Het antwoord is -- ik herhaal het -- dat de rechtmatigheid van de werkzaamheden van de corporaties wordt vertaald naar een controleprotocol waarin precies wordt aangegeven wat een accountant wel of niet moet controleren. Dat controleer je. Daarover rapporteer je ook: dat was het controleprotocol van dit jaar; dat heb ik gehanteerd. En die controleprotocollen zijn ...

De heer **Bashir**: Ik zal mijn vraag anders stellen, want u praat eromheen. Ik wil toch dat u naar de vraag toegaat en antwoord geeft op de vraag. Ik zal eerst mijn vraag anders formuleren. Stond de MG 94 ook in de controlewerkzaamheden die u moest uitvoeren?

De heer **Klop**: Eh ... Dan herhaal ik mijn antwoord. Het ministerie aan de hand ... Want er zijn heel veel MG's, heel veel mededelingen. "Gemeente" staat dat voor. Dat gaat dan om de rechtmatigheid van de werkzaamheden die de corporatie doet. Daarbij wordt voor een deel gevraagd aan de accountant om dat specifiek te controleren. Dat wordt weer vertaald naar een controleprotocol. Die controleprotocollen ...

De heer **Bashir**: Stond in dat protocol ...

De heer **Klop**: Als het daarin staat, dan is dat gecontroleerd. Ja.

De heer **Bashir**: Stond dat daarin?

De heer **Klop**: Dat weet ik niet uit mijn hoofd. Echt niet.

De heer **Bashir**: Dus u weet niet of u daarop hebt gecontroleerd of niet?

De heer **Klop**: Ik weet niet of MG 94, zoals u dat nu zegt, is terechtgekomen in het controleprotocol en of daar dan specifiek op is gecontroleerd. Iets anders is ... U hebt het over open posities. Ik denk dat u dan bedoelt open posities met betrekking tot derivaten ...

De heer **Bashir**: Ja.

De heer **Klop**: Die vraag is wel aan de orde geweest. De vraag, zeg maar, of de inhoudelijke kant ... Want waar ik net antwoord op gaf, dat is formeel: hoe zit het met de formele regelgeving, wat doe je dan aan de controle van de rechtmatigheid en wat staat er in het controleprotocol? Dat is één. Maar een ander punt is de inhoudelijke kant met betrekking tot de derivaten. De discussie over open posities ...

De heer **Bashir**: Daar wil ik het nu nog niet met u over hebben. Daar gaan wij zo meteen op in. Wij willen nog even terug naar de vraag die ik heb gesteld, namelijk of u bij uw controlewerkzaamheden ook hebt gekeken naar de wet- en regelgeving die voor corporaties geldt. Dat zeg ik niet zomaar, want u bent accountant bij Deloitte. U was eindverantwoordelijk bij Deloitte als het ging om woningcorporaties. Dus u moet weten welke regels en wetten gelden voor woningcorporaties. Dan is mijn vraag heel simpel: hebt u bij uw werkzaamheden gecontroleerd op de wet- en regelgeving die voor woningcorporaties geldt? En u kunt het nu weer over het controleprotocol hebben, maar u kunt ook gewoon de vraag beantwoorden. Dan kunnen wij verder.

De heer **Klop**: Nou, kijk ... Ik wil nog even reageren op wat u net zei, namelijk: u zit eromheen te praten. Dat herken ik niet, want ik wil ook wel ingaan op de controle van die open posities. Ik wil ook even reageren op die

landelijke rol. Ik was landelijk verantwoordelijk voor de dienstverlening aan corporaties, maar dat was vooral een commerciële functie. Daarnaast hebben wij een afdeling vaktechniek, die verantwoordelijk is voor de vaktechniek. Dat betekent dat de vraagstelling welke regelgeving dat is en hoe die zich vertaalt naar controlepakketten, controleprotocollen, vanuit die kant komt. Het antwoord dat ik u geef, is dat wij kijken bij corporaties, maar ook bij alle andere sectoren naar de vraag: dat is de wet- en regelgeving; moeten wij nu specifiek rechtmatigheid controleren, ja of nee? Want in eerste instantie is onze taak bekijken of de jaarrekening een getrouw beeld geeft. En het is mogelijk bij corporaties dat je zegt: ik wil dat je ook kijkt naar de naleving van wet- en regelgeving. Tja, die is zo breed. Waar moet ik dan naar kijken? Daar heb je nou een controleprotocol voor. Ook dat is iets wat er misschien twintig jaar geleden nog niet was. Dat is er toen gekomen omdat er behoefte was duidelijkheid te creëren vanuit de regelgeving: dit is de regelgeving die er is en hierop moet gecontroleerd worden. Dat wordt dan specifiek aangegeven. Wij kunnen dat niet allemaal controleren. Wij moeten wel weten waar wij naar moeten kijken. Dat doe je in zo'n controleprotocol.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop, u zei net over dat tekenen van die derivatencontracten: snel, snel, snel, zo gaat dat in die handel.

De heer **Klop**: Ik weet niet of ik "snel, snel, snel" zei, maar wel: zo gaat dat in die handel.

De **voorzitter**: Ja, "zo gaat dat in die handel", zei u. Maar Vestia was een woningcorporatie, geen derivatenhandelshuis. U zei ook net: het viel allemaal reuze mee; er werd ook gecheckt en mijnheer Staal moest alles tekenen. Wij hebben van de heer Staal begrepen dat hij blind tekende bij een tabje: beste Erik, zet hem hier maar. Dus u zei: dat was allemaal prima geregeld en het viel reuze mee. Waar was hier dan de afdekking, de interne controle?

De heer **Klop**: Ik heb de heer Staal niet horen zeggen dat hij blind tekende. Ik ken hem ook niet als een man die blind tekende.

De **voorzitter**: Hij heeft in het verhoor in ieder geval verklaard dat hij bij het tabje tekende.

De heer **Klop**: Ja, maar ik zeg u dat ik hem zo niet ken. Dat is het antwoord.

De **voorzitter**: U zei net ook: wij hebben alles bekeken. Als we kijken naar het treasurydepartment bij Vestia, dan zien we één man frontoffice, één mevrouw backoffice, op administratief niveau, 400 derivatencontracten, een complexe structuur en een nominaal volume van uiteindelijk 23 miljard. Ze hanteerden één spreadsheet om het allemaal in op te pompen. Heel veel mensen zetten daar vraagtekens bij. Hebt u dat als accountant ook gedaan? Hebt u zich afgevraagd of dit echt wel voldoende was bij de AO-IC, zoals dat dan heet?

De heer **Klop**: Als je kijkt naar de derivaten ... U noemt net een bedrag van 23 miljard. Toen ik mijn controle deed tot en met 2009, was er sprake van een positie van ongeveer 5 miljard.

De **voorzitter**: Een astronomisch bedrag, ja.

De heer **Klop**: Wat zegt u?

De **voorzitter**: Een astronomisch bedrag, toen al.

De heer **Klop**: Ja, maar het past bij de omvang en het aantal woningen, want Vestia had ook 90.000 woningen. Dus dat klopt: het is veel geld. Maar goed, even naar uw vraag. Je zag een toereikende functiescheiding, zoals ik net zei. Er waren op verschillende momenten vier mensen bij betrokken. Ik zag dat er jaarlijks verantwoording werd afgelegd via het treasuryverslag. Ik zag ook dat men wist waar men mee bezig was. Zoals ik net zei: terwijl je zou verwachten dat die negatieve waarde naar boven zou gaan, ging die van 2008 naar 2009 naar beneden. Dus ze waren daar actief in.

U zei net: ze hielden alles bij in een spreadsheet. Ja, die is er ook voor bedoeld om dat soort zaken bij te houden. Het was een zodanig complexe

spreadsheet dat hij zo groot was dat Vestia bij de tegen mij ingediende klacht bij de Accountantskamer, die ik dus gewonnen heb, zei: wij kunnen dat niet uit laten printen; wij doen het maar op een dvd. Dus er zaten een aantal tabs in. Het is er ook voor bedoeld om daarmee te simuleren. Vestia had behalve die spreadsheet ook de beschikking over de Bloomberg Terminal. Dat betekent dat ze online konden zien hoe de ontwikkeling van de derivaten was op de geldmarkten, de kapitaalmarkten. Daarnaast werden die derivaten ook nog eens een keer vastgelegd in de SG derivatenadministratie. Dus er was meer.

Wat ik mij heb afgevraagd bij de accountantscontrole, is wat ik moet doen, namelijk kijken of de jaarrekening een getrouw beeld geeft en of de derivaten die er zijn, getrouw, juist en volledig ...

De **voorzitter**: Maar mijnheer Klop, u vond twee mensen voldoende voor het afwikkelen van deze derivaten?

De heer **Klop**: Sorry?

De **voorzitter**: U vond twee mensen voldoende voor deze derivatenportefeuille van miljarden? Dat vond u voldoende?

De heer **Klop**: Nou, wat ik voldoende vond, is dat er sprake was van een functiescheiding van vier mensen, dat er actief, bewust werd omgegaan met de treasury, dat er jaarlijks in het treasuryverslag uitvoerig verslag werd gedaan van die treasury, ook aan de raad van commissarissen. Ik zag ook dat de toezichhouders ook nog eens een keertje op de hoogte waren van de derivaten. Dat is mijn taak, hè: er is een jaarrekening en degene die de jaarrekening leest, moet daarin kunnen zien wat hij nodig heeft. En dat was zo. Toch even terug naar uw vraag. Er waren binnen de organisatie vier mensen bij betrokken: de bestuurder, de treasurer, iemand die de registratie deed en iemand die de controle deed. Dat zijn er vier. Daarnaast was er ook nog de link naar de raad van commissarissen.

De **voorzitter**: Volgens onze gegevens waren het twee mensen op de treasury die zich echt met de derivaten bezighielden, niet vier, mijnheer Klop.

De heer **Klop**: Nou ja ...

De **voorzitter**: Ik ga met u naar 2008, de jaarrekening van 2008, mijnheer Klop. U zei net: het viel allemaal reuze mee. In 2008 daalt de rente scherp en ontstaat er een negatieve marktwaarde van maar liefst 762 miljoen euro. Daarnet zei u tegen collega Bashir: ja, een jaar later was het nog maar honderd zoveel miljoen negatief. Maar daarna, iets later, wordt het 2,24 miljard euro negatief. Daarna ging Vestia naar de afgrond. Dus u zegt: het viel allemaal reuze mee. Ik denk dat dat een rare constatering is, mijnheer Klop. In de jaarrekening van 2008 hadden wij een negatieve marktwaarde van 762 miljoen inmiddels gehad. Dat is dan vermeld, maar er stond geen waarschuwing in de jaarrekening. Vervolgens zien wij vlak daarna dat de ene na de andere bank een brief naar Vestia stuurt: waar zijn jullie mee bezig? ING zegt de relatie op. ABN AMRO zegt: hoho, met jullie geen derivaten meer. Rabobank zegt: hoho, Vestia, met jullie geen derivaten meer. Hoe kan het dan dat u in de jaarrekening 2008 niet eens een waarschuwing opnam in de zin van: Vestia moet wel heel goed gaan uitkijken wat hier in de toekomst mee kan gebeuren?

De heer **Klop**: Ik wil eerst even reageren op wat u net zei: iets later was het 2,24 miljard. Volgens mij was dat in 2011 of 2012, dus dat is wel heel wat later dan 2009 -- het jaar dat ik gecontroleerd heb -- tenzij u andere informatie hebt.

Dan die negatieve marktwaarde. Ik begrijp uw vraag als: hoe moet je dat nou zien; is dat nou een alarmsignaal of is het dat niet? Dan heb ik toch even tijd nodig voor mijn antwoord, want dat heeft te maken met de techniek, maar ik ga dat uitleggen. Kijk, als je een derivaat sluit ... Even één stap terug.

Corporaties leenden tot '95 of zo bij de overheid. Toen zei de overheid: weet je wat, jullie gaan maar zelf financieren, want dat is beter voor de rijksbegroting. En zo waren er nog een heleboel argumenten. Dat is gebeurd. In 2008 was het kredietcrisis. Banken durfden onderling al nauwelijks geld uit

te lenen, laat staan aan corporaties. Dus wat deden zij? Zij wilden het liefst variabel rentende leningen geven. Wat gebeurt er dan? Als een corporatie een variabel rentende lening heeft, moet zij meer rente betalen als de rente omhooggaat; logisch. Maar dat wil zij niet. Tenminste, het zou niet erg zijn als je de hogere rente zou kunnen doorberekenen in de huren, maar dat kan niet, want er is overheidsbeleid, rijksbeleid vanuit de Tweede Kamer, dat het huurbeleid bepaalt en grenzen stelt aan de jaarlijkse huurstijgingen. Je wordt als corporatie -- Vestia in dit geval -- dus gedwongen om wat te doen aan het risico van rentestijging. De manier om dat te doen, was met derivaten. Hoe werkt dat? Dan kom ik op die 762, maar ik zei al dat ik even nodig had. Je hebt een variabel rentende lening, maar je wilt de zekerheid hebben dat je niet meer betaalt dan een bepaald maximum als de rente omhooggaat. Stel je neemt een derivaat tegen 4,5%. Want hoe ging dat technisch? Je hebt de lening met die variabele rente. Die heb je, dus je betaalt variabele rente. De bank zegt dan: we sluiten een tweede contract; je krijgt een variabele rente en je betaalt een vaste rente.

De **voorzitter**: Die techniek is dadelijk voor niemand meer te volgen, mijnheer Klop. Ik wil alleen even van u weten: er is 762 miljoen negatief, maar er staat geen waarschuwing in de jaarrekening, want u vond dat niet nodig. Dat is de conclusie.

De heer **Klop**: Daar ben ik antwoord op aan het geven. Ik zei al: ik heb even tijd nodig om uit te leggen waarom het zo in de jaarrekening staat zoals het er staat. Het staat vermeld. Iedereen kon dat lezen. Maar ik ben nu aan het uitleggen wat dat betekent. Als u zegt dat 762 een groot bedrag was en vraagt of dat geen alarmsignaal was of iets dergelijks, dan moet ik u toch uitleggen wat die 762 betekent.

De **voorzitter**: Die vraag stel ik u juist omdat het daarna, al is het dan twee jaar later, oploopt naar minus 2,24 miljard.

De heer **Klop**: Ja, dat kan. Dat is na mijn tijd; dat weet ik niet.

Toch even die 762. Dat was in mijn tijd. Je hebt dan dat derivaat. Vergeet even die variabel rentende lening. Als Vestia betaal je 4,5% en de marktrente gaat dan naar beneden. Wat gebeurt er dan? Wat is nou die 762? Als die marktrente naar beneden gaat, heeft de bank het recht om een voorschotnota te sturen voor zover deze vaste rente hoger is dan die variabele gedaalde marktrente. Dat mogen ze doen voor de hele looptijd. Als dat derivaat nog twintig jaar loopt en de derivaatrente is 4,5% en de rente zakt 2%, dan betaal je 2,5% elk jaar meer gedurende twintig jaar. Dat is 50% over de nominale hoofdsom.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop, vindt u wat u hier vertelt een normaal verhaal voor een woningcorporatie?

De heer **Klop**: Ja, dat vind ik wel.

De **voorzitter**: O, fijn. Dan hebben we dat vastgesteld. Nu de banken.

De heer **Klop**: Nee, want dat wil ik ook uitleggen.

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Klop. Ik stel de vragen. De banken, mijnheer Klop.

De heer **Klop**: Ik heb net de eed ...

De **voorzitter**: Die zeggen na 2008 allemaal: "Vestia, wat is er aan de hand? We stoppen ermee". Waarom zeggen die banken, die allemaal een treasury department hebben van vele tientallen mensen -- onze experts zeggen dat je voor deze contracten minimaal tien man nodig had in plaats van twee -- "Vestia, nee, we stoppen"? Waarom doen al die banken dat en zegt u: het is allemaal techniek en we nemen verder niets op in de jaarrekening en in de toekomst bekijken ze het maar?

De heer **Klop**: U stelt een aantal vragen tegelijk. Ik moet toch die 762 nog even afmaken, want anders kan ik het niet goed overbrengen. Ik heb net

gezworen dat ik u de volledige waarheid zal vertellen. Het is heel belangrijk dat ik heel goed uit kan leggen en over de bühne kan krijgen wat die 762 betekent.

De **voorzitter**: Laat ik de vragen dan anders formuleren. We laten even los wat die 762 precies is. Waarom stopten de banken allemaal na de val in 2008?

De heer **Klop**: Dat moet u aan de banken vragen. Ik wil toch graag die 762 ... U zei in een tussenzin ook "we nemen niets op in de jaarrekening". Het staat wél in de jaarrekening.

De **voorzitter**: Ik had het over een waarschuwing: jongens, pas op voor de toekomst, dit kan nog weleens heel hoog oplopen.

De heer **Klop**: Er staat in de jaarrekening dat er sprake is van een negatieve marktwaarde van 762. Ik kan alleen maar uitleggen wat die 762 waard is en daarna ingaan op de vraag of dat aanleiding was om een waarschuwing te geven, als ik over de bühne kan krijgen wat die 762 is. Ik zeg het nog een keer -- ik ga het toch nog een keer doen -- die ...

De **voorzitter**: Nee, nee, nee, mijnheer Klop.

De heer **Klop**: U bepaalt de orde; dat weet ik, maar ...

De **voorzitter**: Dan ga ik even door naar een volgende vraag. U had als accountant ook contact met de raad van commissarissen en met de financieel directeur. Had u al slapeloze nachten als u over dat hele verhaal sprak? Maakte men zich weleens heel erg zorgen in de raad van commissarissen: wat is dit eigenlijk en lopen we geen geweldig risico in de toekomst? Gebeurde dat weleens? Werd er zo over gesproken?

De heer **Klop**: Wat ik gezien heb -- u kunt dat ook lezen in de jaarverslagen - - is dat de treasury en de negatieve marktwaarde aan de orde zijn geweest.

In december 2008 is 418 miljoen in onderpand gestort bij de banken door Vestia. Dat is hun echt niet ontgaan, hoor. Als je het hebt over derivaten, was het ook zo -- dat heb ik ook opgenomen in de stukken die ik u ter voorbereiding heb toegestuurd -- dat medio 2009, uit mijn hoofd, in het FD een artikel van de journalist Hans Verbraeken heeft gestaan, waarin uitvoerig verslag werd gedaan van het moeten storten van margin calls voor vele miljoenen euro's. In dat artikel staat dat het richting een miljard ging. Dat was aan de orde, en het stond ook gewoon in de media. Het was bekend. Wat nog veel belangrijker is, voor mij, is dat ik op 4 december 2008 rondreed -- ook dat heb ik u verteld in het voorgesprek -- en allemaal telefoontjes kreeg van corporaties die in moeilijkheden waren. Ineens was de rente zo laag dat er margin calls gestort moesten worden. Vestia was de enige die daar zonder problemen in voort kon, ook al moesten ze storten. Zij hadden er namelijk rekening mee gehouden. Zij hadden daar maatregelen voor genomen.

De **voorzitter**: Kom je dan niet in een vicieuze cirkel terecht? Je kunt wel voldoende liquiditeit opbouwen en op dat ogenblik aan de verplichtingen voldoen, maar als je doorgaat met het opbouwen van derivaten, moet je wel steeds meer liquiditeit aanhouden om dat risico te kunnen dragen. Je weet immers dat je het risico loopt op nog veel hogere bijstortverplichtingen in de vorm van margin calls.

De heer **Klop**: Ik kan alleen maar spreken over de situatie tot en met 2009. Op dat moment was het zo dat Vestia de liquiditeitsrisico's goed in de gaten had, goed beheerste en een rentedaling eenvoudig kon opvangen. Er was helemaal niets aan de hand. Wat er na mijn tijd is gebeurd, in 2010, 2011 en 2012, weet ik niet, want dat was na mijn tijd. Daar mag u mij vragen over stellen, maar ...

De **voorzitter**: Oké. Mijnheer Bashir, hebt u nog aanvullende vragen op dit punt?

De heer **Bashir**: Mijnheer Klop, had u eigenlijk zicht op de actuele waardeontwikkeling van de derivatenportefeuille van Vestia?

De heer **Klop**: Ja. Bij de controle van de jaarrekening moet ik mij een oordeel vormen over de vraag hoe het zit met de actuele waarde van de jaarrekening en hoe die zich verhoudt ... Ik moet het anders zeggen. Ik moet bij de controle van de jaarrekening bekijken of de derivatenportefeuille past bij de omvang van de leningenportefeuille. Als dat zo is, heeft dat gevolgen voor de vraag hoe je dat in de jaarrekening mag verantwoorden. Op het moment dat er sprake is van een derivatenportefeuille die in balans is met de leningenportefeuille ...

De heer **Bashir**: Ik had het over de actuele waarde. U zegt dat u daar zicht op had.

De heer **Klop**: Ja, wij bekeken dat per balansdatum. Die actuele waarde is ook toegelicht in de jaarrekening.

De heer **Bashir**: Wij hadden hier zojuist de heer Wevers, directeur financiën van Vestia. Hij verklaarde dat hij geen zicht had op de actuele waarde van de derivatenportefeuille van Vestia.

De heer **Klop**: Ik heb hem dat niet horen zeggen, maar dat neem ik aan.

De heer **Bashir**: Hoe kan het dat u dat wist en hij niet?

De heer **Klop**: Sorry?

De heer **Bashir**: Hij was de directeur financiën en zegt dat hij er geen zicht op had. Hij moest de banken bellen om te vragen hoe het ermee stond. De banken maakten zich zorgen over de derivatenportefeuille. En u zegt: ik had daar wel zicht op.

De heer **Klop**: Kijk, ik moet de jaarrekening controleren. Op dat moment moet ik bekijken hoe het zit met de actuele marktwaarde, de derivatenpositie, hoe je dat mag verantwoorden enzovoort. Kijk, ik ben niet de directeur

financiën die daar elke dag bij zit. Toch even doorgaand: wat had Vestia met die Bloomberg Terminal? Daarmee had men inzicht, kon men inzichthebben in de waardeontwikkeling. Daarnaast sturen de banken ook regelmatig opgaven van die marktwaardeontwikkeling. Die marktwaarde is een gevolg van de renteontwikkeling.

De heer **Bashir**: Onder andere, want Vestia had ook producten die afhankelijk waren van indices.

De heer **Klop**: Ja, maar die waren allemaal rentegerelateerd, althans in de tijd dat ik accountant was.

De heer **Bashir**: Hebt u opmerkingen gemaakt over de actuele waardeontwikkeling van de derivatenportefeuille?

De heer **Klop**: Wat bedoelt u? Opmerkingen tegen wie? En hoe dan?

De heer **Bashir**: In de managementletters of in de jaarrekening? Of in uw bevindingen over de jaarrekening?

De heer **Klop**: Ja. In ieder geval in het rapport 2008 staat opgenomen dat de negatieve marktwaarde 0,8 miljard, dus die 762 miljoen, was, en dat er twee mogelijkheden waren. Ofwel je brengt dat in een keer ten laste van de winst- en verliesrekening, waarbij je dus het verlies neemt. Ofwel je houdt het buiten de balans. Het zit wel in de jaarrekening.

De heer **Bashir**: Maar ik bedoel meer opmerkingen in de zin van "let hier eens op, want dit is een post die zich heel snel beide kanten op kan ontwikkelen, naar boven en naar beneden". U had bij Vestia geen zicht op de actuele ontwikkeling?

De heer **Klop**: Ik ben niet het hele jaar bij Vestia om de bedrijfsvoering mede te doen. Ik wordt ingehuurd om de jaarrekening te controleren. In dat kader moet ik op dat moment bekijken hoe dat zich ontwikkelt. Het is wel zo dat ik

vanuit mijn rol volg wat er gebeurt met de renteontwikkeling en wat dat betekent. Dat hele gebeuren van 4 december 2008 waarbij veel corporaties - veel, een aantal -- in liquiditeitsmoeilijkheden kwamen, heeft er ook toe geleid dat je zegt: wat betekent dat, hoe moet je ermee omgaan, enzovoort. Natuurlijk volg ik de renteontwikkeling. Die renteontwikkeling ...

De heer **Bashir**: Dus samengevat, zegt u: nee, ik heb daar geen opmerking over gemaakt in de trant van "let hierop".

De heer **Klop**: Dan zou ik even naar het rapport moeten kijken. Ik heb net een opmerking genoemd die ik gemaakt heb.

De heer **Bashir**: U hebt alleen het bedrag genoemd.

De heer **Klop**: Sorry?

De heer **Bashir**: U zegt dat u alleen het bedrag hebt genoemd.

De heer **Klop**: Nou, alleen het bedrag! Ik heb benoemd dat er sprake was van een negatieve marktwaarde van 0,8 miljard en dat dit ten laste van de winst- en verliesrekening kon komen of niet. Kijk, wat ik mij kan herinneren is dat we het toen met de raad van commissarissen gehad hebben over de vraag of dat nu een verlies was of niet.

Misschien moet ik toch nog een poging doen om uit te leggen wat die 762 is. Dan ben ik misschien vasthoudend, maar het is wel belangrijk. Kijk, die 762 is niks meer dan een voorschotnota van de bank voor het verschil tussen die derivaatrente en die gedaalde marktrente.

De heer **Bashir**: U zegt dat het een voorschotbedrag is. Het heeft natuurlijk wel gevolgen voor de liquiditeit van een instelling. Je kunt niet eindeloos een voorschot betalen omdat je op een gegeven moment door je geld heen raakt. Dat is ook wat er uiteindelijk gebeurde bij Vestia. Vestia had op een gegeven moment geen geld meer. Er was zelfs geen geld meer om het papier voor de printers te betalen. Dan heb ik de volgende vraag aan u, mijnheer Klop. Het

was een post die zich heel snel ontwikkelde. U zag dat zelf, want u had negen jaar op rij de boeken gecontroleerd. Vervolgens ziet u opeens een bedrag van 0,8 miljard. Is er toen geen belletje gaan rinkelen: dit kan weleens 4 of 5 of misschien wel 10 miljard worden? Het was immers een voorschot.

De heer **Klop**: Er zijn natuurlijk allerlei scenario's mogelijk. Kijk, in 2008 was het kredietcrisis. Lehman viel. Ik zei net al dat de banken nauwelijks aan elkaar durfden uit te lenen, laat staan aan corporaties. Dat gebeurde dan variabel rentend. Ik zag bij Vestia in 2008 een toename van de derivatenportefeuille naar 5 miljard. Het was kredietcrisis, je zag een dalende rente en je zag de margin calls. Dat was voor mij aanleiding om te zeggen dat ik er een derivatenspecialist bij wilde halen. Ik weet niet of dat is wat u bedoelt, maar dat heb ik toen gedaan. Die heb ik ook ingezet om de controle van de jaarrekening van Vestia te doen, net als de controle van de juiste verantwoording van de derivaten in de jaarrekening.

De **voorzitter**: U zei: vele scenario's zijn mogelijk. Daar zit al een speculatief karakter in natuurlijk. Als woningcorporatie zou je je, denk ik, toch verre moeten houden van een situatie waarin vele scenario's financieel mogelijk zijn. Je kunt natuurlijk ook leningen nemen met een rente die vaststaat en die geborgd zijn door het WSW.

De heer **Klop**: Dat ging nu juist zo moeilijk in die tijd, want het was kredietcrisis. Banken wilden met name variabel rentende leningen verstrekken. En als Vestia wil je toch de renterisico's afdekken. Ik heb ook in het stuk dat ik van tevoren heb opgestuurd voor het besloten voorgesprek, beschreven dat het voor mij een open vraag is of Vestia -- ik heb het wel over 2009, hè, want ik kan alleen maar spreken over tot en met 2009 -- veel of anderen weinig derivaten hadden. Het is namelijk wel zo dat je de renterisico's die samenhangen met de variabel rentende leningen, moet beheersen. Iets anders is dat die derivaten leidden tot een liquiditeitsrisico. Ik herhaal: toen ik eind 2009 controleerde en zei dat de jaarrekening een getrouw beeld gaf, moest ik -- en dat heb ik ook gedaan -- beoordelen of de

continuïteit van Vestia gewaarborgd was. Hoe doe je dat? Dat doe je door te kijken naar de liquiditeit. En wat zag ik? Ik zag voor 5 miljard aan derivaten. 1% daarvan is 50 miljoen. Het gaat om heel veel geld, maar toch, dat is de rekensom. Stel dat je een gemiddelde looptijd hebt van twintig jaar. Dan heb je een negatieve marktwaarde per 1% van 1 miljard. Ik zag buffers van sowieso een miljard cash op de bank die ze hadden met als doelstelling om te kunnen voorzien in eventuele liquiditeitsstortingen. Ik zag dat ze ook rekeningcourantfaciliteiten van ongeveer een miljard hadden, thresholds noemen ze dat bij de banken. Ze hadden ongeveer tien banken. Ik zag dat ze een overwaarde hadden op de stenen; in 2008, 2009, hè. En ik zag dat ze nog een zogenaamd faciliteringsvolume bij het WSW hadden. Het was wel discutabel of dat kon worden ingezet of niet, maar ik zag 1 miljard aan risico en minimaal 2 miljard aan buffer. Ook vandaag is het zo dat corporaties worden geacht om een rentedaling van 2% te kunnen opvangen. Er was dus helemaal niets aan de hand. Ze hadden het liquiditeitsrisico in het snotje; ze hadden het in de gaten. En ze hadden daar maatregelen voor genomen.

De **voorzitter**: Die cijfers waren voor u voldoende om te zeggen, ook naar de toekomst kijkend -- going concern -- "ik hoef geen waarschuwing af te geven"?

De heer **Klop**: Weet u, ik geef hier twee antwoorden op. Nee, ik geef u hier drie antwoorden op. Ten eerste moet ik een oordeel geven over de jaarrekening. Dat heb ik gedaan. Dat was gewoon dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft. Ten tweede wist ik dat 2009 mijn laatste jaar was. Ik heb heel bewust in dat rapport aan de raad van commissarissen gerapporteerd wat ik belangrijk vond. Dit is een voorbeeld waarvan ik het wel fijn zou vinden om het even voor te lezen. Ik heb dat ook in het voorgesprek gedaan. Het is wel belangrijk, want het was mijn laatste rapport. Het geeft aan hoe ik dat heb gedaan. Ten derde -- ik zoek intussen even dat rapport op -- is de vraag of een accountant een waarschuwingsplicht heeft ook bij de rechtbank aan de orde geweest. De rechtbank heeft gezegd dat die waarschuwingsplicht er niet is. Dat kan ik ook allemaal voorlezen, maar dat laten we maar even zitten.

De **voorzitter**: Dan komen we bij de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de accountant. Ik zou zelf zeggen dat het toch door veel mensen op prijs zou worden gesteld, zeker gezien de risico's van de toekomst.

Even een andere vraag tussendoor, mijnheer Klop.

De heer **Klop**: Nou, voordat u verder gaat ...

De **voorzitter**: Nee, even een andere vraag tussendoor. U zegt de hele tijd dat u alleen maar kunt spreken over tot en met 2009, omdat er daarna anderen komen. Was er in uw tijd, toen u controlerend accountant was, bij Vestia op enig moment sprake van een derivatenportefeuille waar derivatencontracten in zaten die niet een-op-een te linken waren aan het variabele deel van de leningenportefeuille, zodat ze niet ter afdekking van renterisico's waren? Waren dat soort derivaten in uw tijd binnen Vestia aanwezig?

De heer **Klop**: Vestia heeft die stelling ook geponeerd bij de rechtszaak tegen mij en de rechtbank heeft mij ...

De **voorzitter**: Alstublieft niet de rechtbank. Ik stel u nu deze vraag.

De heer **Klop**: Het antwoord is dus "nee". De rechtbank heeft mij gelijk ... Wat ik eigenlijk bedoel te zeggen: bij de rechtbank is dezelfde vraag aan de orde geweest. De gespecialiseerde rechters trokken de conclusie dat ik gelijk heb dat die er niet waren en dat je terecht naar een portefeuille mag kijken. Maar ik geef nu een veel te kort antwoord over iets ingewikkelds. Ik maak even het antwoord op de vorige vraag af. U vroeg of ik geen aanleiding had om te waarschuwen. Ik waarschuw niet, ik signaleer. Ik heb op het allerlaatste stukje ... Ik wist dus dat het mijn laatste controle was in 2009. Ik kijk trouwens altijd wat er van belang is voor de raad van commissarissen. Waar draait het om? Die wordt natuurlijk ook horendol van alle stukken. Wat is nou echt belangrijk? Ik lees voor: "De omgeving is voor corporaties complex." Dan heb je het over 2010. Inmiddels is het nog

complexer. Dat geldt zeker voor Vestia. Dat heeft ertoe geleid dat in de jaarrekening 2009 een aantal bijzondere posten de aandacht vraagt. En dan komt het: "In onze visie" -- dat ben ik dan -- "zal in de komende jaren het belang van inzicht in de beschikbaarheid van" -- nu komt het woord -- "liquiditeiten steeds toenemen. Tot slot zal de economische crisis aandacht blijven vragen in relatie tot de waardering van niet-verkochte koopwoningen en grondposities." Met betrekking tot de derivaten -- dat is natuurlijk een specifiek punt -- heb ik ook gerapporteerd aan de raad van commissarissen en daar specifiek aandacht voor gevraagd. Ik heb allereerst gesignaleerd, of gerapporteerd, dat het WSW in zijn brief inzake de beoordeling van de kredietwaardigheid van 2010 -- het WSW heeft op 27 april 2010 een brief aan Vestia gestuurd: gij zijt kredietwaardig -- "heeft aangegeven dat Vestia de komende vier jaar haar beleggingen zou moeten afbouwen, waarbij de maximale omvang van de beleggingen is gerelateerd aan de omvang van de calls van de banken bij een rentedaling van 200 basispunten". Wat ik dus eigenlijk zeg: het WSW kijkt ook naar die rentedaling en de margin calls. Daar is aandacht voor. Ze zien dat daar geld voor nodig is. Het WSW vraagt de beleggingen af te bouwen, maar wel 200 basispunten te kunnen dekken. En dan komt er weer een belangrijke zin: "Gegeven de huidige marktrente en de verwachte ontwikkelingen heeft de directeur financiën & control aangegeven niet te verwachten dat de beleggingen de komende vier jaar afgebouwd zullen zijn." En dan komt mijn punt: "Wij adviseren u" -- ik adviseer dus de raad van commissarissen -- "om vanuit uw toezichthoudende rol toe te zien op de naleving van deze afspraken met het WSW, bijvoorbeeld door middel van informatieverstrekking van het bestuur hierover via het treasuryverslag." Hoe duidelijk moet ik zijn?

De **voorzitter**: Prima. Dat is helemaal duidelijk. Dat is een goed punt dat u maakt. Bij de jaarrekening van 2008 zat een managementletter van uw hand, met uw handtekening. In die managementletter geeft u aan: de derivaten moeten steekproefsgewijs gecontroleerd worden en we moeten aandacht besteden aan de administratieve organisatie inzake treasury, zowel qua procedures als risicobeheersing. Dat staat allemaal in die managementletter

bij de jaarrekening 2008. Vervolgens heeft dat onderzoek naar al deze elementen niet plaatsgevonden.

De heer **Klop**: Oh.

De **voorzitter**: Voor zover wij kunnen zien.

De heer **Klop**: Oké.

De **voorzitter**: Wij zien namelijk alleen een rapport van 11 augustus 2009 van Deloitte Financial Advisory Services, kortweg FAS. Dat is drie pagina's en gaat over kostprijs-hedge-accounting, maar niet over de administratieve organisatie of de risicobeheersing of de controles daarop. Zou u nader kunnen toelichten hoe hetgeen u in de managementletter aangeeft dan verder tot uiting is gekomen?

De heer **Klop**: Dat is de managementletter 2008, zegt u?

De **voorzitter**: Ja.

De heer **Klop**: En het rapport van FAS over 2008?

De **voorzitter**: Ja, van 11 augustus 2009.

De heer **Klop**: Dan heb ik dat goed begrepen. Misschien kunt u die drie punten nog even noemen, want ik heb de managementletter nu niet bij me en wil wel graag heel precies antwoord geven.

De **voorzitter**: Zeker. U zegt: we moeten de derivaten steekproefsgewijs controleren, we zullen daarbij aandacht besteden aan de administratieve organisatie inzake treasury, zowel qua procedures als qua risicobeheersing. Dat staat allemaal in die managementletter.

De heer **Klop**: Waar je dan op terechtkomt, is het volgende. Ik heb toch even tijd nodig voor een antwoord. Toen ik van mening was dat er specialisten ingeschakeld moesten worden -- omdat Lehman viel op 15 september en omdat wij al midden in het jaar afspraken hadden gemaakt over de controle bij Vestia -- hebben we daar discussie over gehad. De bestuurder zei: dat kost geld en ik ben toch een beetje bang dat jouw mensen met de deskundigheid die zij hier opdoen in de markt het een en ander doen. Toen kwam ik voor de vraag te staan hoe hard ik dat zou gaan spelen. Ik ben ook maar een mens, dus ik ging binnen Deloitte te rade. Ben ik nou te streng? Ben je het met me eens? Wat vind je? Ik heb gesproken -- zo gaat dat bij ons -- met een collegapartner, maar ook met het bureau vaktechniek. Die zeiden: Piet, het is heel wijs om specialisten in te schakelen. Dus ik ging terug naar de bestuurder om te zeggen dat ik toch specialisten wilde inschakelen. Dat was een discussie op argumenten. Wij hadden ook al afspraken gemaakt over de kosten van de controle. Het kwam erop neer dat hij zei: als je anders de controle niet kunt doen, moet het maar, maar ik wil die kosten niet betalen. Toen stond ik natuurlijk weer voor een vraag. Hoe ga ik daar nou weer mee om? Ik had in ieder geval mijn rug recht gehouden omdat ik het nodig vond dat er specialisten ingeschakeld werden. Maar ja, afspraak is afspraak. Dat vind ik zelf ook altijd een belangrijk punt. Afspraak is afspraak.

De **voorzitter**: Oké. En toen.

De heer **Klop**: Nou, hoe gaat dat? Specialisten kosten ook weer geld. Wat betekent dat? Ik ben intern weer te rade gegaan. Eigenlijk had de bestuurder wel een punt: afspraak is afspraak. Dat vind ik ook. Laten we wel zijn: de specialisten worden ingezet en daar gaat het mij om. Toen hebben wij gezegd dat we als Deloitte die kosten voor onze rekening zouden nemen. Afspraak is afspraak. Zo zijn wij. Dus dat hebben we toen gedaan. Wat gebeurde er toen? Toen heb ik die specialist ingeschakeld. Dat was een specialist van Deloitte. Ik heb hem de opdracht gegeven wat hij moest doen. Dat was allemaal mooi. Hij heeft aan mij zijn bevindingen en zijn memo en dergelijke gerapporteerd. Toen was de conclusie dat de jaarrekening een getrouw beeld gaf. Toen bleek dat Vestia alsnog de beschikking wilde

hebben over die bevindingen. Toen heb ik gezegd: dat is mooi, maar dan moet je maar apart een opdracht geven aan FAS. Die hadden dat werk al gedaan voor mij voor de controle. Toen heeft hij dus alsnog die kosten betaald. Dat betekent ... Nee, ik moet het verhaal afmaken. Het jaar daarop dacht ik dat we dat beter moesten regelen, dus vooraf. Toen hebben we dus vooraf geregeld dat er specialisten werden ingeschakeld, dat de kosten werden betaald enzovoorts. Dat staat ook keurig in de opdracht die over dat jaar aan mij is verstrekt.

Dan kom ik op de specialisten. De specialist van FAS heb ik opdracht gegeven. Die opdracht is er ook, er is een memo waarin staat wat er gedaan moest worden. Die specialist heeft aan mij gerapporteerd. Daarna en daarnaast heeft Vestia aan de derivatenspecialisten van Financial Advisory Services een oordeel gevraagd over kostprijs-hedge-accounting. Dat is gebeurd, zowel over 2008 als over 2009. Dus in beide jaren is er sprake van dat de specialist rechtstreeks aan mij rapporteert, maar dat er ook een afzonderlijke rapportage is aan de bestuurder. Die is niet voor mij, maar van de specialist rechtstreeks aan de bestuurder. Dat staat buiten de controles; het zijn wel voor een deel dezelfde werkzaamheden, maar het zijn wel twee gescheiden dingen.

De **voorzitter**: Helder. Het is dus een apart traject over kostprijs-hedge-accounting. Dan kom ik even terug bij de administratieve organisatie van de treasury en de procedures en de risicobeheersing binnen Vestia. Daarover is aan uzelf gerapporteerd, hè?

De heer **Klop**: Nou, laten we duidelijk zijn, ik ben verantwoordelijk voor de controle van de administratieve organisatie. De specialist heb ik twee dingen gevraagd. Ik heb gevraagd of hij wilde kijken of de toegepaste instrumenten passen binnen de regels voor hedge-accounting. Daarnaast heb ik gevraagd of er sprake was van een effectieve hedge. Zijn de derivaten in balans met de leningenportefeuille? Dat is wat ik aan de specialist heb gevraagd. De administratieve organisatie is mijn verantwoordelijkheid.

De **voorzitter**: Precies. In de managementletter 2008 geeft u daarom aan: beste Vestia, we gaan specialisten laten kijken naar de treasury en de administratieve organisatie, zowel qua procedures als risicobeheersing. Dat staat in de managementletter. U zegt dat er een apart stuk is gekomen van Financial Advisory Services over kostprijs hedge-accounting. Maar van die andere dingen die ik net noemde en die u zelf in de managementletter aangeeft, zegt u nu: die heb ik uiteindelijk gewoon zelf bekeken. Begrijp ik dat goed?

De heer **Klop**: Dan moet je misschien nog eens precies voorlezen wat er staat, want ik heb het zelf niet voor me. Het komt er wel op neer dat ik, mijn controleteam, contracten heb bekeken: nieuwe en beëindigde contracten. Wat staat erin, is er voldaan aan alle eisen, staan de handtekeningen die er moeten staan eronder, enzovoort? Wat in de managementletter staat -- de administratieve organisatie en de procedure -- is gecontroleerd. Het risicobeheer zie ik in de zin van: passen de instrumenten in kostprijs hedge-accounting? Zijn die toegestaan om de negatieve marktwaarde -- waarvan ik nog steeds wil uitleggen wat het precies is -- off balance te zetten?

De **voorzitter**: Maar die administratieve organisatie van de treasury en de risicobeheersing in de procedures zijn dus niet uitbesteed aan specialisten om daar apart, buiten uw controleteam om, naar te kijken?

De heer **Klop**: De specialist heeft van mij de specifieke opdracht gekregen om te kijken ... Even heel simpel: in die uitvoerige spreadsheet staan alle derivaten. Die had ik gezien. Ik wilde gewoon van een specialist weten wat hij daarvan vond. Ik wilde twee dingen weten. Passen ze, zijn ze toegestaan bij kostprijs hedge-accounting? Dat is het eerste. Het tweede was: is er sprake van een effectieve hedge? Zijn die derivaten in balans met de leningen? En natuurlijk vraag ik dan aan een specialist -- zo gaat dat binnen Deloitte -- wat hij ervan vindt. Maar de opdracht moet heel duidelijk zijn. Ik word ingehuurd om de jaarrekening te controleren. Meer niet. Maar dat vind ik zelf een beetje flauw, want ja, dat is alleen maar de jaarrekening. Maar ik kan natuurlijk niet alle verantwoordelijkheden naar me toe halen. Dat neemt

echter niet weg dat je je best doet om alles wat speelt zo goed mogelijk mee te nemen. En dat heb ik gedaan.

De **voorzitter**: Precies. U zegt het heel zorgvuldig. Dat ben ik zelf ook, dus ik wil nog even terug naar de managementletter bij de jaarrekening 2008. U geeft aan dat specialisten van Deloitte -- niet uw controleteam, maar specialisten -- moeten gaan kijken naar de administratieve organisatie van de treasury, zowel qua procedures als risicobeheersing.

De heer **Klop**: Ja.

De **voorzitter**: Daarna zegt u: de specialisten van Financial Advisory Services hebben alleen de kostprijs-hedge-accounting gedaan. Die andere dingen -- procedures, risicobeheersing en de administratieve organisatie -- zijn niet bij die aparte specialisten gelegd. Dat wil ik nog even zeker weten, voor de zorgvuldigheid.

De heer **Klop**: Dat is mijn verantwoordelijkheid. En natuurlijk is het zo dat wij met elkaar praten omdat we collega's zijn. Wij vragen wat opvalt en wat we ervan vinden. Vind jij dat er sprake is van een toereikende functiescheiding? Ik kan me ook herinneren dat we hebben gesproken over de manier waarop dat gaat: er worden daar mondelinge contracten gesloten die later schriftelijk worden bevestigd; hoe gaat dat? Al dat soort vragen hebben we besproken.

De **voorzitter**: Was het feit dat u er in de managementletter op wees dat er specialisten naar moesten gaan kijken, voor u geen reden om te kijken naar de goedkeuring van de jaarrekening? Was dat reden om een voorwaardelijke stap te zetten of iets dergelijks?

De heer **Klop**: Nee. Ik zou niet weten waarom. Misschien moet ik de vraag terugspelen. Waarom zou dat moeten?

De **voorzitter**: U deed zelf aanbevelingen in de managementletter en zei ook dat er specialisten naar zouden kijken. Dat is uiteindelijk niet gebeurd, want u

hebt dat in uw eigen controleteam opgepakt, zegt u net. Maar was dat dan geen reden om naar aanleiding van zulke aanbevelingen op deze specifieke punten bij de jaarrekening nog eens heel goed te bekijken of u daar wel een handtekening onder kon zetten?

De heer **Klop**: Overigens, die specialisten zijn dus wel ingezet, hè.

De **voorzitter**: Ja, bij kostprijs-hedge-accounting, maar niet voor de procedure.

De heer **Klop**: Oké. Uw vraag is -- althans zo begrijp ik hem -- of het inzetten van specialisten moet leiden tot een uitvoeriger accountantsverklaring. Ik breng twee rapporten uit: een rapport van bevindingen aan de raad van commissarissen -- daar staat het in, volgens mij; dat kan ik zo nakijken -- en een accountantsverklaring. Ik zette meer specialisten in bij Vestia. Binnen Deloitte geloven wij heel erg in een multidisciplinaire controleaanpak. Als je specialisten kunt inzetten, moet je dat doen. Waarom? Je wilt die controle zo goed mogelijk doen, dus wij zetten specialisten in. Wij hebben heel bewust binnen de organisatie heel veel specialisten. Ik heb bij Vestia ook specialisten ingezet voor de beoordeling van de grondposities, ook een risico naar aanleiding van de kredietcrisis. Ik heb specialisten ingezet voor de beoordeling van de niet-verkochte koopwoningen, want die dingen werden toen ook al niet verkocht; ook vastgoedspecialisten. Ik heb een specialist ingezet voor de beoordeling van de vennootschapsbelasting. Corporaties zijn namelijk vennootschapsbelastingplichtig geworden, eerst partieel en toen integraal. Dat is ingewikkeld, dus daar heb ik ook een specialist op gezet. Op de omzetbelasting heb ik een specialist gezet. Het inzetten van specialisten hoeft niet te leiden tot een aparte accountantsverklaring. Iets anders is ...

De **voorzitter**: Dat is prima, maar ...

De heer **Klop**: Ik ben nog niet klaar. Iets anders is dat u vraagt: zou je niet meer moeten opschrijven? Er is momenteel een maatschappelijk debat gaande of de accountant niet meer op zou moeten schrijven. Er zijn dit jaar

voor het eerst experimentele controleverklaringen afgegeven waarin wordt gezegd wat de belangrijkste risico's zijn die gecontroleerd zijn. Maar het is inmiddels 2014. We hebben het nu over 2008. Dat is in ontwikkeling. Dat die maatschappelijke behoefte er is, zie ik. Maar de controleverklaring was gewoon schoon. Maar in het rapport van bevindingen, dan ga ik toch even naar de specialisten ...

De **voorzitter**: Nee, nee, mijnheer Klop, ik wil nu echt door naar de volgende vraag.

De heer **Klop**: Maar u vraagt me wel wat ik gerapporteerd heb.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop ik wil echt even door met de volgende vraag.

De heer **Klop**: Nou, jammer.

De **voorzitter**: In de managementletter zegt u zelf -- uw handtekening staat eronder -- dat specialisten moeten kijken naar de risicobeheersing. Dat is niet gebeurd, want de specialisten keken naar kostprijs-hedge-accounting. We gaan dan naar het jaar 2009. Dat is nog steeds een jaarrekening waarvoor u verantwoordelijk was qua controle. Dan komt er opnieuw een managementletter van u. In die managementletter, bij de jaarrekening 2009 dus, zegt u: de administratieve organisatie voor het treasurybeleid voldoet aan te stellen eisen. Dat is een duidelijk statement dat u maakt in de managementletter 2009. Hebt u in het traject tussen de managementletter 2008 en de managementletter 2009 toch nog een keer specialisten laten kijken naar die risicobeheersingselementen rond de treasuryorganisatie et cetera? Of is het uw eigen bevinding dat het wel goed is? Dat is de vraag.

De heer **Klop**: U zei net even iets waar ik toch op wil reageren. U zei dat in de managementletter stond dat er moest worden gekeken naar de risicobeheersing en dat dit niet is gebeurd. Dat is wél gebeurd.

Risicobeheersing bij derivaten gaat er namelijk om dat die derivaten in balans zijn met de leningen. Dat waren ze. De specialist heeft dat aan mij

bevestigd. Dat is een aspect van de risicobeheersing. Ik zeg altijd over derivaten: je moet ze snappen, je moet het niet te gek maken, het moet in balans zijn en je moet bij de les blijven en het bijsturen. Dat is wat we zagen. Als je het hebt over risicobeheersing met derivaten, dan gaat het over de liquiditeiten. Ik heb net met een rekensom uitvoerig uitgelegd dat daar aandacht voor was.

De **voorzitter**: Ja, maar de administratieve organisatie stond er ook in.

De heer **Klop**: Maar dat is toch de administratieve organisatie? Kijk, de administratieve organisatie -- ik zou haast de definitie geven -- betekent dat je naar datgene kijkt wat nodig is om de onderneming te besturen en om ergens naartoe te gaan. Er is een doelstelling en hoe zorg je dat je daar komt op de manier die je wilt? Dat is administratieve organisatie. Dat gaat dan over procedures, regels enzovoort. Daar horen die liquiditeitsrisico's zonder meer bij. Daar hoort een effectieve kostprijshedge bij, de derivaten moeten in balans zijn met de leningen. Dat hoort er zonder meer bij. Als u zegt dat dit niet heeft plaatsgevonden, wil ik dat corrigeren. Het heeft wel plaatsgevonden, alleen op deze manier.

En dan nog over die zin ... Daar hecht ik ook aan. Ik heb het rapport hier voor me. U zegt: de administratieve organisatie hieromtrent voldoet aan te stellen eisen. Daar staat een nootje bij, noot 1. Dan kijk ik onderaan de pagina: "De administratieve organisatie is onderzocht voor zover relevant in het kader van ons oordeel over de controle van de jaarrekening 2009 van Vestia." Ook dit is een punt dat in de klacht van Vestia tegen mij uitvoerig aan de orde is geweest bij de Accountantskamer. Ik heb daar betoogd -- en dat is ook zo -- dat wij bekeken hebben of de administratieve organisatie toereikend is voor de accountantscontrole. Dat is mijn taak. Die controle is verder gegevensgericht ingestoken.

De **voorzitter**: Goed, mijnheer Klop, u hebt heel vaak gezegd wat uw taak was. Dat weet ik en dat staat ook genotuleerd. Wij nemen dat mee. De specialisten van u hebben er wel naar gekeken, zegt u. Dus die specialisten vonden het wel akkoord dat die 400 contracten werden beheerd door twee

tot drie mensen in een spreadsheet waarmee niet de marktwaarde kon worden gegenereerd. Vonden die specialisten dan ook dat dit een toereikende AO-IC was? Begrijp ik dat goed?

De heer **Klop**: In een tussenzin zei u, als ik het goed hoorde, dat de marktwaarde niet kon worden gegenereerd. Hoorde ik dat goed?

De **voorzitter**: Nee, niet in die spreadsheet. Dat is ons ...

De heer **Klop**: Dan weet ik niet welke spreadsheet u gezien hebt, maar ik heb een spreadsheet gezien bij de controle en in de klachtprocedure waarin een apart tabje zat. In een van die tabjes, als je helemaal naar rechts gaat, staat een rentepercentage. Daarmee kun je variëren en kun je gewoon de marktwaarde berekenen. Verder is het zo dat Vestia ook in Bloomberg Terminal uitstekend de marktwaarde kon zien. Die konden ze dus volgen.

De **voorzitter**: De specialisten van Vestia vonden dat voldoende?

De heer **Klop**: Jazeker!

De **voorzitter**: Oké, prima. Dat is dan duidelijk.

De heer **Klop**: Ja, maar u zei net dat het niet berekend kon worden. Dat wil ik gecorrigeerd hebben, want het kon dus wel. Dat hebben we ook gezien.

De **voorzitter**: Prima. Mijnheer Klop, in de managementletter bij de jaarrekening 2009 schrijft u dat de treasurer, Marcel de Vries, een grote mate van vrijheid geniet. U geeft daarbij ook aan dat Vestia tegenwicht biedt aan die vrijheid doordat de treasurycommissie jaarlijks een rapportage aan de commissarissen uitbrengt. Die treasurycommissie bestond uit Staal, Wevers en De Vries zelf. Dat klinkt een beetje raar, want De Vries zit als treasurer klaarblijkelijk ook in de treasurycommissie. Wat is dan precies dat "voldoende tegenwicht bieden aan die grote mate van vrijheid", dat u zelf beschrijft?

De heer **Klop**: Dat betekent dat in dit geval drie mensen zich ook bezighouden met de treasury en bekijken wat er allemaal moet gebeuren. Ik heb ook een verbeterpunt opgenomen bij dat "biedt tegenwicht". Ik schrijf: er worden verslagen van gemaakt. Maar ik zeg ook: die worden niet getekend en wij adviseren u dat wel te doen. Dat is een verbeterpunt dat ik eind 2009 adviseer. Wat daarmee is gebeurd, kan ik niet overzien, maar ...

De **voorzitter**: Was het tegenwicht tegen de vrijheid van De Vries voldoende?

De heer **Klop**: Voor mij was het tegenwicht voldoende in het licht van de controle van de jaarrekeningen, maar wat er na mijn controleperiode is gebeurd, weet ik niet. Ik heb bij dat tegenwicht ook genoemd dat dit ook wordt geboden, doordat de raad van commissarissen jaarlijks vooraf wordt betrokken bij de treasuryactiviteiten en achteraf wordt geïnformeerd over de resultaten. Er was dus meer.

De **voorzitter**: In diezelfde managementletter bij de jaarrekening 2009 kondigt u een nieuw onderzoek aan door specialisten van Deloitte FAS. Er staat dat dit onderzoek nagenoeg is afgerond. Hoeveel derivatencontracten werden er voor dat nieuwe onderzoek door de specialisten van Deloitte onderzocht?

De heer **Klop**: Ik herken niet dat er na die accountantscontrole een nieuw onderzoek zou hebben plaatsgevonden. U zegt dat, maar ik heb net geprobeerd uit te leggen hoe het in 2008 is gegaan. In 2009 deed de specialist zijn werkzaamheden. Hij heeft daarover aan mij gerapporteerd. Daarnaast rapporteerde hij ook separaat aan de bestuurder. Dat waren twee gescheiden trajecten, zij het dat die wel betrekking hadden op dezelfde werkzaamheden.

Ik herken de vraag niet. Ik begrijp het ook niet.

De **voorzitter**: Dan even heel helder, dan hebben we dat ook heel zorgvuldig gedaan. Heeft Deloitte FAS, de specialisten van Financial Advisory Services van Deloitte, naar aanleiding van de jaarrekening 2009 werk verricht in het kader van het controleren van derivatencontracten?

De heer **Klop**: Datgene wat ze hadden moeten doen voordat ik mijn controle kan afronden, hebben ze gedaan. Wat ze daarna hebben gedaan -- misschien bedoelt u dat, maar dat weet ik niet -- is ... Even nadenken, hoor. Dat rapport over die derivaten dat FAS aan Vestia heeft uitgebracht, is volgens mij van augustus 2010. Daarvoor, voordat ik mijn handtekening heb gezet, hebben ze aan mij gerapporteerd wat ze gedaan hebben. Is dat een antwoord op uw vraag of niet?

De **voorzitter**: Het is heel helder. Ze hebben dus gewoon naar de derivaten gekeken naar aanleiding van uw opmerkingen in de managementletter 2009. Of zegt u "daarvoor"? Was het voor of na de managementletter?

De heer **Klop**: Ik begrijp de vraag nog steeds niet, maar misschien kan ik zeggen wat ik weet.

Voor de controle van de jaarrekening 2009 zijn specialisten van FAS ingezet. Die heb ik aan het werk gezet. Ik heb gezegd wat ze moeten doen, namelijk aan mij rapporteren. Ik beoordeel dat. Wij bekijken dat en de conclusie is: het is goed, een goedkeurende verklaring, een rapport aan de raad van commissarissen. Daarnaast zegt Vestia rechtstreeks tegen FAS: wij weten dat jij dat werk hebt gedaan en wij willen apart van jou een rapport, rechtstreeks van FAS aan Vestia. Dat is dus een aparte opdracht van Vestia aan FAS en FAS heeft daar dan ook apart over gerapporteerd.

De **voorzitter**: Over 2009?

De heer **Klop**: Ja, dat is een apart rapport.

De **voorzitter**: Helder. Prima.

Dan nog een vraag op dit punt over 2009. In de paragraaf over frauderisicoanalyse geeft u aan dat er specifieke werkzaamheden zijn uitgevoerd om het omzeilen van de interne beheersingsmaatregelen te detecteren. De Vries verdiende aan de derivaten, maar dat is dus niet opgevallen. Hoe kan dat als u in het kader van de frauderisicoanalyse specifieke werkzaamheden uitvoerde?

De heer **Klop**: Eerst even over De Vries: volgens mij is er sprake van vermeende fraude. Het is niet flauw bedoeld, maar hij is nog niet veroordeeld. Verder is het zo dat alles wat buiten de boeken gaat, door ons niet wordt gezien. Als er al sprake van is, hebben wij er niets van gezien. Ik zoek even wat op. Als u doorleest in dat stuk, leest u: "Daarnaast hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die erop waren gericht om het risico van het omzeilen van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Tevens hebben wij specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en belangrijke schattingen bij de jaarrekening en zijn wij alert geweest op significante en ongebruikelijke transacties." Kijk, wat wij doen als accountant is dat wij nadenken over ... Laat ik het zo stellen: als accountant word je niet ingehuurd om fraude te ontdekken, maar wij moeten natuurlijk wel alert zijn om dat te ontdekken en om het te zien. Als het er is, dan is het wel fijn dat we dat zien. Het is altijd vreselijk als het er is en je het niet hebt gezien.

Wil je echt forensisch onderzoek doen, dan is een accountantscontrole daarvoor niet geschikt. Dan moet je veel meer doen en het kost dan ook veel meer geld. Je moet veel dieper gaan en daardoor duurt het ook veel langer. Ik zeg altijd: het verschil tussen een reguliere accountantscontrole en een forensisch onderzoek is dat je er bij een reguliere controle van uitgaat dat de documenten die je krijgt, kloppen en dat ze niet zijn vervalst en dat je er bij een forensisch onderzoek eigenlijk al van tevoren van uitgaat dat de documenten zijn vervalst. Een forensisch accountant gaat eerst vaststellen dat het document "echt" is, laat ik het zo maar stellen. Er zijn richtlijnen over hoe je dat allemaal moet doen en dat hebben we ook bij Vestia gedaan. Wij denken na: zien wij hier dingen die ...

De **voorzitter**: Mijnheer Bashir, aanvullend op dit punt?

De heer **Bashir**: Ik luisterde naar u, mijnheer Klop, maar het is mij nog niet helemaal duidelijk wat de specialisten van Deloitte precies hebben gecontroleerd met betrekking tot de derivaten. Kunt u ons dat duidelijk uitleggen?

De heer **Klop**: Is het u niet duidelijk wat ze hebben gedaan ten behoeve van de specifieke rapportage voor Vestia of wat ze ten behoeve van mijn controle hebben gedaan? Als het u allebei niet duidelijk is, dan behandel ik ze allebei, hoor. Dat is ook goed.

De heer **Bashir**: Het is mij niet duidelijk wat ze precies gecontroleerd hebben en hoe ze dat gedaan hebben.

De heer **Klop**: Ik interpreteer het dan als voor mijn controle. Ik heb ze twee dingen gevraagd. Ten eerste heb ik ze gevraagd te kijken of die instrumenten toegepast mogen worden bij kostprijshedge-accounting of die dus volgens de richtlijnen voor de jaarverslaggeving RJ 290 toegestaan zijn. Dat is één. Het tweede wat ik heb gevraagd, is kijken of er sprake is van een effectieve hedge. Met andere woorden: of de derivaten in balans zijn met, zich op de goede manier verhouden tot de variabel rentende leningen. Dat zijn de twee vragen die gesteld zijn.

De heer **Bashir**: In beide gevallen hebben ze geantwoord dat het klopt.

De heer **Klop**: Ja.

De heer **Bashir**: De specialisten van Deloitte hebben dus tegen u gezegd dat de derivatenportefeuille van Vestia voldoet aan de geldende wet- en regelgeving en, twee, dat de derivatenportefeuille een-op-een te koppelen is aan de variabele leningenportefeuille van Vestia.

De heer **Klop**: Een-op-een, maar dan wel vanuit de portefeuillebenadering. Het is niet zo dat elk individueel contract apart gekoppeld is aan een individuele variabel rentende lening. Dat werd op portefeuilleniveau gedaan. Ook dit is een punt dat in de discussie bij de rechtbank aan de orde is geweest. Vestia nu is van mening dat je dat een-op-een moet doen en dat je niet voor de portefeuillebenadering mag kiezen. Vestia toen was van mening dat dit mocht. Ik moest kijken of het oordeel toen acceptabel was en of dat mocht, niet verboden was. Het antwoord was dat het mocht en niet verboden was en dat het toegestaan was. Ik begrijp dat ook, want Vestia deed alles op portefeuilleniveau.

De heer **Bashir**: Het antwoord is dus ja.

De heer **Klop**: Dan moet ik wel even precies weten waarop ik volgens u ja heb gezegd.

De heer **Bashir**: Ik heb twee vragen gesteld. De eerste vraag was naar aanleiding van uw antwoord dat de derivatenportefeuille van Vestia voldeed aan de wet- en regelgeving.

De heer **Klop**: Ja, wet- en regelgeving? Ik vraag u dan weer op mijn beurt welke wet- en regelgeving u bedoelt.

De heer **Bashir**: De wet- en regelgeving is natuurlijk bekend. U weet best waar we het over hebben. U bent accountant, mijnheer Klop! U weet dan toch zeker wel welke wetten en regels er in dit land gelden? U bent accountant bij Deloitte. U bent een specialist als het gaat om de woningcorporaties.

De heer **Klop**: Juist omdat ik weet welke wet- en regelgeving er geldt, zeg ik: welke wet- en regelgeving bedoelt u? Die is zó verschrikkelijk breed. Ik zal dat toelichten. In het kader van de derivaten ...

De heer **Bashir**: Daar heb je bijvoorbeeld MG 94.

De heer **Klop**: Daar hebben we het net over gehad, ja.

De heer **Bashir**: In MG 94-31 staat heel duidelijk dat open posities als het om derivaten gaat niet toegestaan zijn. Dat is de wet- en regelgeving. Als je naar derivaten kijkt, zou je dus ook moeten kijken of daaraan ...

De heer **Klop**: Daar is ook naar gekeken: Vestia had geen open posities. De derivatenportefeuille was in balans met de leningen. Ik wil wel uitleggen hoe die portefeuille precies werkte, maar ...

De heer **Bashir**: Het is duidelijk. Dat is ook een antwoord.

De heer **Klop**: Die wet- en regelgeving is zo breed ...

De heer **Bashir**: Nee, het is duidelijk.

Mijnheer Klop, u hebt net antwoord gegeven op de vragen van de heer Van Vliet over de risico's van fraude. U zegt: wat er buiten de boeken om gebeurt, zie je niet. Uiteraard kun je dat niet meteen zien, maar u hebt dus ook niet geconstateerd dat er mogelijk toch wel risico's waren. Klopt dat?

De heer **Klop**: Nee. Wij hebben daar geen indicatie voor gehad, als u specifiek doelt op de vermeende fraude bij de derivaten.

De heer **Bashir**: Dank u wel.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop, de accountant controleert of de gepresenteerde cijfers kloppen. Een accountant kijkt ook of er geen fouten zijn gemaakt met de cijfers. De werkzaamheden van een accountant -- daarmee komen we bij het maatschappelijk belang; wat een handtekening van een accountant waard is -- zijn ook een borging voor anderen dat wat er wordt gepresenteerd, juist is en dat de risico's in kaart zijn gebracht. Mensen willen natuurlijk ook zien hoe het zit met frauderisico's en of het wel een fraudevrije club is.

De administratie was uiteindelijk die spreadsheet ten aanzien van de derivaten. Bij het toepassen van de regels over het gebruik van derivaten ziet onze commissie dat er toch vragen rijzen over de toepasbaarheid binnen die MG 94-31. Gebeurde dat allemaal wel correct? Daarin staat dat je geen open posities mag innemen. Er is uiteindelijk het vermoeden en de verdenking van zware fraude. Dat allemaal bij elkaar optellend zie ik dat niet terug in de jaarrekeningen die u controleerde als Deloitte-accountant. Wat zegt dat nou over uw controle?

De heer **Klop**: U zegt wel heel veel.

U noemt de open posities. Ik heb uitgelegd dat ik gecontroleerd heb of de derivatenpositie juist is verantwoord in de jaarrekening. Dat betekent dat er sprake moet zijn van de situatie dat de derivatenpositie variabel rentende leningen omzet in vast rentende leningen. Dat is uiteindelijk op portefeuilleniveau de vraag. Als je het hebt over open posities, is het de vraag of je het moet bekijken per individueel contract of op portefeuilleniveau. Als je kijkt naar de regelgeving daarvoor, althans voor de accountantscontrole, de RJ 290, dan zie je dat die zegt: per saldo geschreven posities, open posities zijn niet toegestaan. Dat is nou net de grap. Vestia had een portefeuillebenadering en die portefeuillebenadering is ook toegestaan. Ook dit is uitvoerig aan de orde geweest in de procedure bij de rechtbank. Heeft Vestia nu open posities of niet? Toen hebben wij ook betoogd -- en de rechtbank is dat met ons eens -- dat er per saldo sprake is van een positie waarin variabel rentende leningen omgezet worden in vast rentende leningen en dat er per saldo dus geen sprake is van een open positie.

In die zin is dat gecontroleerd, niet in mijn hoofd van MG 94-31 maar wel het begrip "open posities", want daar gaat het om. U zei net ook dat ik ook moet controleren of de cijfers kloppen. Dat klopt: wij kijken of de jaarrekening een getrouw beeld geeft. Als je het hebt over die derivaten, dan is het van belang dat duidelijk is hoeveel derivaten er zijn, welke soort, wat eventueel de negatieve marktwaarde is, wat de margin calls, het liquiditeitsrisico. Dat is allemaal keurig netjes toegelicht, want er staan twee, drie pagina's met toelichtingen in. Wat zegt dat over de waarde van de accountant? U vroeg

daar ook naar. Dat zegt dat die waarde heel hoog is, want ik heb ervoor gezorgd dat de toelichting in de jaarrekening 2008 toereikend is, uitvoerig is, gedegen is. Dat zeg ik niet alleen, want de rechtbank is dat met mij eens.

De **voorzitter**: Dan een andere vraag, mijnheer Klop. U was negen jaar lang de controlerend accountant.

De heer **Klop**: Om precies te zijn tien jaar, want 2000 moet je ook ...

De **voorzitter**: Tien jaar zelfs. Uitstekend.

U was tien jaar controlerend accountant. Al die jaren hebt u naar eigen zeggen uw verantwoordelijkheid genomen als accountant en hebt u alles gecontroleerd wat u diende te controleren. Na 2010 komt er een andere accountant. Daar zit vrij weinig tijd tussen, maar op een gegeven moment barst de vulkaan bij Vestia, is Vestia praktisch failliet en moeten allerlei mensen zich bezig gaan houden met de redding van Vestia. Had u als langjarig controlerend accountant nog iets kunnen doen om te helpen dit debacle te voorkomen of om ervoor te zorgen dat het überhaupt niet zover was gekomen bij Vestia?

De heer **Klop**: Die vraag heb ik me natuurlijk ook gesteld.

Nog even over die tien jaar. Ik zei dat niet om flauw te doen, want dat ik tien jaar accountant was, betekende dat ik vanuit de onafhankelijkheidsregels al in 2007 heb aangekondigd: let op, 2009 is mijn laatste jaar. Vandaar dat ik dat zei. Ik wil heel precies zijn, want zo zit ik in elkaar.

De **voorzitter**: Maar nu naar het debacle.

De heer **Klop**: U zei ook: dat is vrij weinig tijd. Ook hierover wil ik heel precies zijn. Volgens mij is het najaar 2011 boven tafel gekomen. Ik heb 2009 gecontroleerd en het is dus toch wel eventjes wat later.

De **voorzitter**: Er zat een langjarige voorgeschiedenis aan vast. Zo bedoel ik dat.

De heer **Klop**: Dat is waar, maar als u zegt "vrij weinig tijd", dan ...

De **voorzitter**: Wat had u, mijnheer Klop, kunnen doen om dat debacle te voorkomen?

De heer **Klop**: Ik wil u heel precies antwoord geven.

Dat heb ik me ook afgevraagd. Wat had ik kunnen doen? Het is natuurlijk vreselijk wat er allemaal is gebeurd, maar ik zou het echt niet weten. Ik ben accountant geweest tot en met 2009. Ik heb vastgesteld dat Vestia alle liquiditeitsrisico's kende, dat ze snapten waar ze mee bezig waren en dat ze voldoende buffers hadden. In de tijd dat ik accountant was, heb ik ook gezien dat de toezichthoudende organen, intern en extern, precies konden zien hoe het er met de derivaten voorstond.

U onderzoekt het nu en ik ben heel nieuwsgierig naar wat daaruit gaat komen. Maar wat ik had kunnen doen? Ik heb me echt afgevraagd wat ik anders had moeten doen. Ik zou het echt niet weten. Ik zou weer specialisten inschakelen. Ik zou er weer in het rapport van bevindingen opmerkingen over maken. Ik zou weer akkoord gaan met de jaarrekening zoals die er nu is. Ik zou weer tot de conclusie komen dat er met de continuïteit van Vestia helemaal niets aan de hand was toen ik accountant was. Ik zou de controle weer op dezelfde manier doen. U begrijpt namelijk ook wel dat ik heel blij ben dat de Accountantskamer heeft gezegd dat ik die controle diepgaand, deskundig en kritisch heb gedaan.

Maar maatschappelijk: ik weet het niet. Waar ik aan denk, is dat corporaties met ingang van 2009 wettelijk controleplichtig zijn. Dat betekent dat de accountantscontrole onder toezicht van de AFM staat, maar niet alleen dat, het betekent ook dat de jaarrekeningcijfers openbaar zijn. Ik denk dat het een heel goede zaak is om met benchmarking te gaan werken en om gewoon te laten zien hoe de cijfers er uitzien door ze te publiceren. Ik vind het dus ook wel belangrijk om die wereld transparant te maken. Het geldt voor alle sectoren, maar zeker ook hier is transparantie heel belangrijk.

De **voorzitter**: U geeft een helder antwoord. U zegt gewoon: ik had daar zelf verder niks aan kunnen doen.

De heer **Klop**: Ik zou echt niet weten wat, maar misschien hebt u suggesties.

De **voorzitter**: Ik ga u geen suggesties in de mond leggen. Ik luister nu naar uw antwoord.

De heer **Bashir**: Mijnheer Klop, u was bij Deloitte eindverantwoordelijk voor de woningcorporaties. Kunt u ons aangeven wat uw verantwoordelijkheden waren en wat nu uw verantwoordelijkheden zijn?

De heer **Klop**: Wat die verantwoordelijkheden waren en nu zijn?

De heer **Bashir**: Ja. Graag kort antwoorden.

De heer **Klop**: U stelt zulke moeilijke vragen dat ik het gevoel heb dat het even tijd kost als ik daar heel precies antwoord op wil geven.

Ik was landelijk aanspreekpunt, het gezicht naar de markt voor corporaties. Noem het een commerciële rol. Ik was niet verantwoordelijk voor de accountantscontroles van alle accountants. Elke accountant is individueel accountant en als zodanig verantwoordelijk voor zijn eigen controle. Daar hebben wij een afdeling vaktechniek voor.

Wat ik vanuit die rol doe en deed is, heel specifiek in deze casus, zeggen: er is een kredietcrisis. Ik signaleer dan een aantal risico's. Ik zie het risico van liquiditeitscalls naar aanleiding van de derivaten. Nou goed, dat is allemaal bekend. Ik zie het risico van niet-verkochte grond. Ik zie het risico van niet-verkochte koopwoningen. Dat zijn dingen die ik dan inbreng bij vaktechniek. Tegen hen zeg ik dan: dat moeten wij bij de risicoclassificatie ... Zo noemen wij dat als we bepalen of deze controle bijzonder is of niet en wat we moeten doen. Ik breng dat in bij vaktechniek en die moeten er dan voor zorgen dat het in de controleprogramma's wordt opgenomen. Ben ik zo duidelijk over de verantwoordelijkheden toen?

De heer **Bashir**: Ja. En nu?

De heer **Klop**: Anno vandaag ben ik verantwoordelijk voor de audit-related services voor de publieke sector: gemeenten, zorg, onderwijs en corporaties. Ik ben niet meer actief als controlerend accountant. Dat zal ik u uitleggen. Ik sta wel ingeschreven in het register bij de NBA, maar niet bij het register van de AFM. Dat ga ik u uitleggen.

De heer **Bashir**: Kort.

De heer **Klop**: Eind 2008 is de AFM op bezoek gekomen bij de vier accountantskantoren en heeft daar onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de accountantscontrole. Ze hebben daarvoor 49 dossiers getrokken. Ik was een van die 49. Bij de helft van die dossiers waren er bevindingen. Ik was een van die dossiers.

De heer **Bashir**: U bent berispt.

De heer **Klop**: Dan weet u meer dan ik.

De heer **Bashir**: Klopt dat niet?

De heer **Klop**: Een van de dossiers met bevindingen was van mij. Ik kwam toen voor de vraag te staan wat ik daarmee wilde doen. Wat betekent dit voor mij? Waar gingen die bevindingen over? Die gingen over de formele vastlegging van de controle. Daar had ik verbeterpunten. Ik zal een voorbeeld noemen. Het is zeer belangrijk dat je als partner zelf betrokken bent bij de accountantscontrole. Dat wil zeggen dat je bij de klant over de vloer komt, je met de gang van zaken bemoeit, met de klant in gesprek bent, je nadenkt over de risico's enzovoort. En dat ben ik! Ook bij Vestia, want ik kwam daar heel veel over de vloer. In het voorgesprek heb ik al gezegd dat ik nooit mijn agenda pakte wanneer Vestia om een afspraak vroeg. Ik kwam gewoon altijd. De controle die de AFM heeft gecontroleerd, had niets te maken met Vestia. Ik hecht eraan dat op te merken. Dat ging om een

gemeente. Ik had een elektronische agenda waaruit bleek wanneer ik waar en met wie over dingen gesproken had. Ik had verder ook een elektronisch dossier en daarin had beter vastgelegd moeten worden in welke mate ik als partner zelf betrokken ben geweest bij de controle. Ik had natuurlijk gewoon de elektronische agenda erin moeten opnemen. Dat was natuurlijk veel beter geweest.

Dat heb ik niet gedaan en dat is dan ook een verbeterpunt. Het heeft mij heel veel pijn gedaan, maar ik stond toen wel voor de vraag "wat ga ik nu doen?" Ga ik me richten op die formele vastlegging van de controle of maak ik een stap en richt ik mij helemaal op de inhoudelijke kant van mijn werkzaamheden? Dat laatste heb ik gedaan en ik heb toen ook gezegd: haal me dan ook maar uit het register van de AFM. Ik denk dat de AFM dat ook niet vervelend vond, want ze hadden bevindingen bij mij. Daar loop ik ook niet voor weg. Dat is zo. Dat is pijnlijk, maar ...

De heer **Bashir**: U zegt heel duidelijk dat het geen berisping was.

De heer **Klop**: Nee. Het was geen ...

De heer **Bashir**: De AFM controleert u en vervolgens wordt u uitgeschreven uit het register.

De heer **Klop**: Ik heb mij laten uitschrijven, ja. Laat dit helder zijn: de AFM houdt toezicht op de accountantsorganisatie Deloitte. Deloitte heeft een zorgplicht naar mij en wij zijn toen na gaan denken over wat dit betekende. Het is absoluut zo dat ik een dossier had met verbeterpunten. Ik ben daarvoor op mijn vingers getikt door de AFM. Laat dat heel duidelijk zijn. Hoe je dat dan noemt, is vers twee. Het woord "berisping" dat ... Het was een dossier en het moest beter. Het ging wel om de formele kant van de controle. De inhoudelijke controle staat nog altijd recht overeind.

De heer **Bashir**: U bent nog steeds ...

De heer **Klop**: Ik heb toen gezegd: ik ga me richten op de inhoud.

De heer **Bashir**: Dat hebt u gezegd.

De heer **Klop**: Sorry?

De heer **Bashir**: Dat hebt u net gezegd.

De heer **Klop**: De ironie van het lot is natuurlijk dat ik sinds Vestia op 30 januari 2012 op de voorpagina van het FD stond, alleen maar bezig ben geweest met de formele vastlegging van de controle.

De heer **Bashir**: U bent wel nog steeds partner bij Deloitte?

De heer **Klop**: Ik ben nog steeds partner bij Deloitte, tenzij u daarover informatie hebt die ik niet heb. Toen ik hier zojuist binnenstapte, was ik nog steeds partner bij Deloitte. Ik ben dat nog steeds en daar ben ik echt heel erg trots op.

De heer **Bashir**: U bent ook partner bij het kantoor?

De heer **Klop**: Ik weet niet wat u met deze vraag bedoelt, maar ik ben dus partner bij Deloitte en partner bij het kantoor. Ik weet niet waar u anders aan denkt. In uw vraag zit wel de suggestie dat ik dat niet meer ben. Laat het nou helder zijn dat Deloitte mij volledig steunt. Daar ben ik ook blij mee. Het dossier-Vestia is behalve door de Accountantskamer ook door Deloitte heel grondig onderzocht en ik kan u vertellen dat dit een heel diepgaand onderzoek is geweest. De conclusie was ...

De heer **Bashir**: Weet de AFM eigenlijk dat u nog steeds partner bent bij Deloitte?

De heer **Klop**: Dat zou u aan de AFM moeten vragen, maar ik neem aan van wel. Natuurlijk weten ze dat! De AFM stond op 30 januari 2012 direct op de

stoep om het dossier van Vestia te beoordelen. Dat hebben ze ook gedaan.

Natuurlijk weten ze dat!

Ja, ik .... Nou goed, laat ik maar even wat water drinken.

De heer **Bashir**: En anders horen ze het natuurlijk nu.

De heer **Klop**: Er zit een suggestie in uw vraag ... Ik word volledig gesteund door Deloitte.

De heer **Bashir**: Mijnheer Klop! Wij hebben ook gekeken naar corporaties waarvan Deloitte de accountant is of was. Wat ons opvalt, is dat wij een lijstje hebben van corporaties waar problemen waren, bijvoorbeeld Woonbron, Servatius en WSG. U zegt dat u eindverantwoordelijk was voor de corporaties, al zegt u weliswaar dat u alleen verantwoordelijk was voor de commerciële kant. Maar u was wel eindverantwoordelijk. Mijn vraag is: wat zegt het nou dat juist u als eindverantwoordelijke ook nog eens bij Deloitte werkt, een accountant die ook werkte voor Woonbron, Servatius en WSG?

De heer **Klop**: Volgens mij zijn er ook incidenten geweest bij corporaties waar wij niet de accountant van waren. Wat zegt dit? Dat zegt dat wij een groot marktaandeel hebben. Het Centraal Fonds publiceert elk jaar marktaandelen van corporaties. In die tijd schommelde ons aandeel rond de 43%. Wij kwamen dus bij heel veel corporaties als accountant over de vloer. Het is dan ook niet gek dat zich ook incidenten bij cliënten van ons hebben voorgedaan als zich incidenten voordeden. Die incidenten hebben ook allemaal een verschillende oorzaak.

Als ik deze drie op een rij zet: het was in die tijd zo dat de corporaties werden aangemoedigd om te investeren. Ze waren de motor van de economie ten tijde van de crisis. We hadden de vogelaarwijken. In Rotterdam-Zuid moest er 1,5 miljard worden geïnvesteerd -- dat moet overigens nog steeds gebeuren -- om de wijk wat omhoog te brengen. De corporaties werden gevraagd om de projecten van commerciële ontwikkelaars over te nemen. Er zijn velden toegevoegd als leefbaarheid en wonen en zorg. Dat ze worstelden met de vraag wat hun taakgebied was en wat dat betekent en dat

zich daarbij incidenten voordeden, is dan iets wat er gebeurt. Maar wat dat zegt? Dat zegt dat Deloitte een groot marktaandeel heeft.

De heer **Bashir**: U zegt hiermee eigenlijk, samengevat, dat het niet aan Deloitte lag.

De heer **Klop**: U vat het wel heel kort samen. De rol van de accountant -- daar hebben we het dan over, want Deloitte is ook belastingadviseur en consultancy -- bestaat eruit dat hij ervoor moet zorgen dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft. Er zijn andere mensen, toezichthouders, die op basis van dat beeld hun conclusies moeten trekken en daarmee wel of niet iets moeten doen. Wij moeten ervoor zorgen dat die foto van de werkelijkheid klopt. Het is de rol van de toezichthouder om op basis daarvan al dan niet actie te ondernemen.

Wat wij wel hebben gedaan, wat ik wel heb gedaan, is vanuit die landelijke rol elk jaar publiceren over ontwikkelingen in de sector. We hebben een boek gepubliceerd over corporatiegovernance, verbindingen, deelnemingen en duurzaamheid. We deden dat met als doel om de sociale volkshuisvesting een stap verder te helpen.

De **voorzitter**: Goed, mijnheer Klop. Wij naderen het einde van het openbaar verhoor. Kunt u nog iets zeggen over de accountant die na u bij Vestia kwam?

De heer **Klop**: Ja, daar kan ik wat over zeggen. Dat is KPMG.

De **voorzitter**: Wat vindt u van hun rol daarna?

De heer **Klop**: Daar ga ik natuurlijk niet over. Vestia, de AFM en Lakeman hebben een klacht ingediend tegen KPMG bij de Accountantskamer. De Accountantskamer heeft zijn oordeel gegeven. Daar ga ik niet over en daar ga ik ook niks over zeggen. Ik vind het wel buitengewoon triest wat er is gebeurd; ik kan het niet anders stellen.

De **voorzitter**: Met Vestia?

De heer **Klop**: Ja.

De heer **Groot**: Ik heb nog een beetje een filosofische vraag. Je ziet dat bij Vestia de derivaten zich ontwikkelen tot een miljardenbedrijf. Dat maakt het belangrijk dat er een goed werkend treasurystatuut is. U hebt dat getoetst. Er is een scheiding van functies. Het vierogenprincipe wordt toegepast. Frontoffice en backoffice zijn gescheiden. Maar wat wij als commissie hebben vastgesteld, is dat er wel aan de letter is voldaan, maar dat het vierogenprincipe feitelijk niet functioneert, doordat er blind wordt getekend. De scheiding van frontoffice en backoffice stelt ook niet zo veel voor en er worden toch behoorlijke risico's genomen. U signaleert terecht dat er risico's worden gelopen met de derivaten en dat die portefeuille aandacht verdient. U zet er ook specialisten op, maar die specialisten achterhalen vervolgens niet dat er fees worden betaald aan tussenpersonen. Dat roept bij mij de vraag op wat we nu eigenlijk aan een accountantsverklaring hebben. Het lijkt er een beetje op dat er een afvinkcultuur is en dat het niet de werkelijke gang van zaken in het bedrijf beschrijft. Kunt u daar wat op reflecteren?

De heer **Klop**: Zeker.

Laat ik eerst uw opmerking over de afvinkcultuur oppakken. Ik ben accountant geweest bij Vestia en ik heb al die jaren de ontwikkelingen in de volkshuisvesting meegenomen bij mijn controle. Omdat Vestia groot en actief was, kwam ik daar ook alle ontwikkelingen tegen. Het was natuurlijk ook leuk om het op die manier te doen.

Het was voor mij ... Ik reageer op het woord "afvinkcultuur", hoor. Wat heel erg belangrijk is, is dat je kijkt naar waar het om draait. Wat zijn nu de echte risico's? Als u mijn rapport over 2008 leest, dan ziet u dat ik schrijf dat er een kredietcrisis is, dat er incidenten zijn en dat dit ertoe leidt dat ik die en die punten aandacht geef in de controle. Je hebt het dan over grondposities, niet-verkochte koopwoningen, derivaten en ... U hebt het waarschijnlijk allemaal gelezen. Ik heb het daar inhoudelijk heel erg naartoe getrokken. Ik heb u net gezegd dat daardoor de formele kant van mijn controle niet de

---

aandacht kreeg die het had moeten krijgen. Als u zegt "afvinkcultuur", dan lijkt het net of ik met de formele kant die afvinkcultuur bedoel. Wat ik bedoel te zeggen is dat er ook wel veel afgevinkt moet worden om aan alle regels te voldoen. De AFM kijkt daar ook naar. Er wordt intern naar gekeken enzovoort. Het moet niet alleen afvinken zijn, want je moet vooral nadenken. Wat heel belangrijk is en wat mijn hart heeft, is inhoudelijk kijken naar wat er speelt. Ik ben een man van de inhoud. Ik vind het ontzettend belangrijk om mezelf de vraag te stellen wat er nou eigenlijk precies gebeurt. Ook dat we nu als accountant nadenken over de vraag of we daar een stap kunnen zetten, vind ik heel goed. Daar zit echter wel een dilemma aan vast, want als wij maar iets roepen, kunnen wij zo voor de tuchtraad worden gehaald of een claim aan onze broek krijgen. Ik weet dat er weleens wordt gevraagd aan de accountant wat hij van de bestuurder vindt. Als die accountant dan zou zeggen "ik vind dat het wel wat beter kan", dan kan die bestuurder die accountant gewoon voor de tuchtrechter dagen. Dit voorbeeld staat overigens los van Vestia. Hierdoor worden wij natuurlijk wel heel voorzichtig om iets te zeggen, want voor je het weet, heb je een claim aan je broek. Die juridisering van de maatschappij zullen we onder ogen moeten zien. Ik ben zelf in het kader van fraude nog weleens bezig geweest met de vraag of wij openbronnenonderzoek kunnen doen. Het is bijvoorbeeld heel simpel om bij de Kamer van Koophandel na te gaan wie welke zakelijke belangen heeft. Ik dacht "dat is handig, dat is slim", want dan kunnen we gewoon nagaan hoe het zit. Je zoekt daarvoor op naam en op persoon. Dan loop je echter wel aan tegen de grenzen van de privacyregels. Het is dus een dilemma voor de accountant dat hij wel aan de regelgeving moet voldoen, ook als hij meer aandacht aan de inhoud wil geven. We leven toch in een juridiserende maatschappij; wat we net ook hebben gedaan in een openbaar verhoor. Wij zijn verplicht om een rapport van bevindingen aan de raad van commissarissen te schrijven. Een managementletter hoeft eigenlijk niet, maar als je zo'n letter schrijft word je er ook direct op aangesproken. Dat is een dilemma. Ik vind dat we als accountants heel goed moeten luisteren naar het maatschappelijk verkeer. Dat zijn jullie in dit geval. Dat zijn de media. Dat zijn de journalisten. Wat willen die nou? Die willen eigenlijk weten of het goed of niet goed gaat. Is er nou wel of niet wat aan de hand? Er wordt dan

gekeken naar de accountant. Ik zei zojuist dat het iets zou helpen als we per sector met iets als branchegegevens komen en een beeld van die sector schetsen. Ik denk dat dit zou helpen. En de jaarrekening en de accountantsrapporten moeten mensen natuurlijk ook wel goed lezen. Ik heb u net wat dingen voorgelezen uit mijn rapport. Ik ga er natuurlijk wel van uit dat mensen dat lezen en dat ook serieus nemen. Ik heb in mijn praktijk ook ervaren dat er op dat punt bij de opdrachtgever ook wel ruimte voor verbetering is.

U vroeg naar de afvinkcultuur. Je moet natuurlijk ook als accountant de ruimte nemen om veel meer inhoudelijk te kunnen doen. Maar die ruimte moet je ook krijgen! Die ruimte komt er nu, ook door alle incidenten. Zo worden commissarissen aansprakelijk gesteld en die willen daardoor ook meer. Is dat een antwoord op uw vraag?

De heer **Groot**: Deels. Ik zal het iets toespitsen. U hebt in de jaarrekening over 2008 terecht een aantal risico's benoemd. U hebt daarover ook gerapporteerd aan de raad van commissarissen. Die hadden daar wellicht verder mee moeten gaan. Als zij bijvoorbeeld horen dat alles rond het treasurystatuut goed is geregeld en dat het vierogenprincipe wordt gehanteerd, dan wordt de raad van commissarissen wel op een verkeerd been gezet als het feitelijk een papieren werkelijkheid is. Ziet u oplossingen om dat te verbeteren?

De heer **Klop**: Ik zeg allereerst dat ik niet herken dat het een papieren werkelijkheid is, maar ik zie wel een oplossing. Wat heel belangrijk is, is dat de commissarissen de opdrachtgever van de controlerend accountant zijn. Ik loop al zo lang mee dat ik nog heb meegemaakt dat je als accountant niet eens in de raad van commissarissen kwam. Dat was not done. Ik weet het niet precies, maar ik geloof dat men pas in 1995 zo ver was dat men zei: de accountant hoort bij de raad van commissarissen. Dat is langzaam gegroeid. De raad van commissarissen moet de opdrachtverstrekking en de communicatie met die accountant dan wel heel serieus nemen en er zelf ook sturing aan geven.

Ik noem altijd het voorbeeld van Lodewijk Pincoffs. Lodewijk Pincoffs was een Rotterdamse havenbaron in 1900. Er werd toen geld verzameld, geld waarmee Pincoffs ging ondernemen. Hij ging er echter vooral voor zichzelf mee ondernemen. Daar kwam toen uit voort dat men ging zeggen: als wij -- aandeelhouders noemen wij die mensen nu -- geld schieten, dan moeten er mensen op toezien. Dat zijn de commissarissen geworden. Die moeten dat controleren, maar omdat dat een beetje veel werk is, is daar het beroep van accountant uit voortgekomen. Accountancy heeft dus een heel directe link met de raad van commissarissen. Ik heb weleens gezegd: misschien moet de accountant lid worden van de raad van commissarissen, omdat hij er dan altijd bij is. Je komt nu alleen maar in beeld bij dat stukje dat over de jaarrekening gaat. Het gaat natuurlijk wel heel ver en het kost ook weer geld.

De **voorzitter**: Mijnheer Klop, sorry dat ik u onderbreek. Ongetwijfeld zullen we in de Tweede Kamer de actualiteit van het accountantsberoep verder laten uitkristalliseren. We dwalen nu toch een beetje af van ons thema en ons onderzoek.

De heer **Klop**: Dat komt door die filosofische vraag!

De **voorzitter**: Zeker, dat was een prima vraag van collega Groot. Op een gegeven moment moet ik als voorzitter aan de klok denken.

Mijnheer Klop, we zijn gekomen aan het einde van het openbaar verhoor.

Dank!

Sluiting 17.18 uur.